C.E.M. JOAD

sosyalizm sendikalizm komünizm anarşizm

HA
BO
RA

HABORA KİTABEVİ
Beyaz Saray, Beyazıt
İSTANBUL

c. e. m. Joad

sosyalizm
sendikalizm
komünizm
anarşizm

HABORA KİTABEVİ'nin yayınlarının onikincisi, bilgi dizisinin üçüncüsü olan bu kitap C:E.M. Joad'ın «Modern Politika Teorileri» adlı eseri olup İstanbul'da, 1966 yılında BAŞARAN MatbaaJsında dizilmiş, KUTULMUŞ Matbaasında basılmış, FAZİLET Mücellithanesinde ciltlenmşitir...

Çevirenler : o. sencer
m. sencer

KAPAK DÜZENİ : GÜNER R. ARTAMLI

Sosyalizm

I.

ÖZELLİKLE KOLEKTİVİZM AÇISINDAN SOSYALİZM

Giriş :

Dar bir çerçeve içinde sosyalizmi kuşatıcı olarak ele almanın bazı güçlükleri vardır. Bu güçlükleri önce sosyalizm kelimesinin hem bir öğreti hem de politik bir hareket anlamına gelmesinden doğar. Gerçekten, yalnız sosyalist öğretiyle ilgilensek bile, sosyalizme bağlı çeşitli örgütlerin yapısına dokunmadan edemeyiz. İkincisi, ka baca sosyalizm olarak adlandırılan öğreti, hiçbir şekil de temelce ve tümüyle politik değildir; sosyalizm geniş ölçüde ekonomiktir. Ekonomik ve politik kuramlar bazı durumlarda öylesine içiçedirler ki, anlatımımızı sosyaliz min yalnız politik yönüyle sınırlandırmak uygun olmaz

sosyalizm

Üçüncü bir güçlük sosyalistlerin, amaç ve yöntem açısından aralarında kesin ayrılıklar bulunan bir çok karşıt okula ayrılmış olmalarından doğar. Bu okullar çoğunluk yeterince önemlidirler; ve temsil ettikleri öğ retiler yandaşlarına ayrı ayrı adlar verilebilecek kadar kesin bir şekilde tanımlanmıştır. Bunlar «sendikalist» «guild sosyalist»(1), ya da «komünist» adını alırlar. Sosyalizmin bu gelişmeleri ayrı ayrı bölümlerde ele alına caktır.

Sosyalizmin tanıtlanması, konuyu ele alış açısına göre geniş ölçüde değişir. Örneğin sosyalizm endividü alizmden doğan bir tepki, ya da Karl Marx'ın kuramla rının bir serimi olarak kabul edilebilir. Her yöntem sosyalizmin farklı bir görünüşünü dile getirir ve farklı bir tablo çizer. Sosyalizm diğer kuramlara oranla yandaşlarının her birinin elinde ayrı bir inanç haline gelmeye daha elverişlidir. Savunucularının ve savunmalarını etkileyen kötü kullanımların yapısına göre değişir. Sosyalizmin pek çok savunucusu bulunduğundan ve bunların çoğu birinci sınıf politika yazarları olduğundan, bu konudaki literatür pek geniştir; bu da sosyalizmin tam anlamıyla ne olduğunu ortaya koymada güçlüklere yol açar. Kısaca dendikte, sosyalizm her bulanın kafasına geçirmesi yüzünden biçimini kaybetmiş bir şapkaya ben zer.

Amaca ulaşma yolları bakımından birbirlerinden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, sosyalistlerin çoğunun yöneldikleri belli amaçlar vardır. Ayrıca sosyalist düşün cenin kolektivizm ya da Devlet Sosyalizmi adı verilebi-

---

(1) guild: lonca; guild Sosyalizm 2. bölümde anlatılacak olan Lonca Sosyalizmi.

lecek bir okulu da vardır ki, son yıllarda çekiciliğini kay betmiş olmakla birlikte, öğretinin temel noktalarından birini ve diğer öğretilerin de çıkış noktasını meydana ge tirir.

Şu halde biz, bu bölümde, bu genel uzlaşım temeliyle, özellikle kolektivist sosyalizm ve devlet sosyalizminde biçimlendiği şekilde ilgileneceğiz.

Önce sosyalizmin arka plânı ele alınacak, sonra temelindeki sosyal ve politik felsefe ile hesaplaşılacak, sonunda da, sosyalizmin içinde anlatımını bulduğu, bazı somut önergeler tanıtılacaktır. Fırsat buldukça, her okuldan sosyalistin kabul edeceği bu önergeleri de ele alacağız.

1. KOLEKTİVİST SOSYALİZMİN ARKAPLÂNI

A. Karl Marx'ın yapıtı : Karl Marx, gerçek anlamda sosyalizmin babasıdır. Marx'dan önce, şüphesiz, toplumun içinde bulunduğu durumdan memnun olmayarak, hoşnutsuzluklarını, mülkiyetin ortaklaşa olduğu ve adaletsizliğin bilinmediği ülküsel ütopyalar tasarlamakla gideren pek çok kuramcı vardır. Platon'un Devlet'i, bu anlamda, sosyalist bir devlet olarak adlandırılabilir. Robert Owen gibi bazıları, örnek toplumlar meydana getirerek, ülkülerine somut bir gerçeklik kazandırmaya bile kalkışmışlardır. Bu toplumlarda halk, toplumun kurucusunun en iyi saydığı şekilde yaşamak zorundadır. Ama bu deneylerin hepsi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

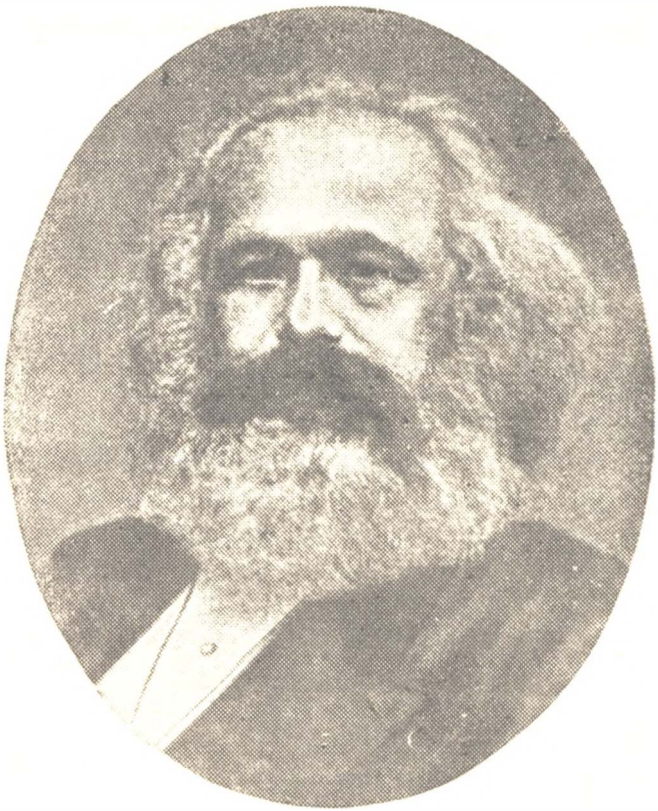
Owen bir yana bırakılacak olursa, Marx'dan önce sosyalist adını alan yazarların, ne ülküsel toplumların nasıl gerçekleşeceği sorusuyla ne de daha sonra gelen, gerçekleştiği zaman sürekli işleyişine nasıl olanak sağlanacağı sorusuyla ciddî bir şekilde ilgilendikleri söylenemez. Bunların çoğunun, esinli sosyal kuramcıların yüce güveniyle, Owen ve Faurier gibi, — insanlık, onların tasarılarını gerçekleştirmek için herkesin kendi içinden doğan bir istekle kendiliğinden harekete geçeceği zaman — insanlığın dikkatini tasarılarının yetkinliği üzerine çekmeleri gerektiğini düşünmüş oldukları görülmektedir. Pek çok ütopyacı kuramcının hayatının hayal kırıklıklarıyla dolu olduğunu belirtmek gereksizdir.

Marx, yaptığı bilimsel olarak nitelendirilebilecek ilk sosyalist yazardır. Yalnız dilediği toplum şeklini anlatmakla kalmaz aynı zamanda bu toplumun evrim aşamalarını da ayrıntılı olarak anlatır.

Marx'ın yazıları, işçi sınıfı üzerindeki büyük etkisine rağmen, güçlüklerle doludur ve doğru yorumları konusunda önemli anlaşmazlıklar vardır. Bu yazıların çeşitli yorumları, göreceğimiz gibi, kısmen çeşitli sosyalist okulların çıkış noktaları olmuştur.

Bunların geliştirilmesini diğer bölümlere bırakarak, Marx'ın iki ana öğretisin ele almak buradaki amacımız için yeterlidir. Bunlar, değer kuramı ve Materialist tarih anlayışıdır.

(1) **Artık Değer Kuramı :** Marx, 19. yüzyılın katı ekonomisinin, emeğin değerin kaynağı olduğu öğretisini tümüyle kabul eder. Bu öğretiyi geliştirir ve bu temel üzerinde iktisatçılarca çıkarılan sonuçların, çoğunluk aşağı yukarı tam karşıtı olan sonuçlara varır. Marx'ın dile getirdiği şekliyle kuram şöyledir:

KARL MARX

Kapitalist toplumların zenginliği, sonunda, büyük bir mal birikimidir. Değer, malın insan isteklerini giderme gücüyle orantılı olduğundan faydalılık toplamını, bu malın ne ile değiştirilebileceğini ortaya koyarak hesaplayabiliriz. Bu yüzden Marx, bir eşyanın değerini başka eşyalarla ilişkisine göre belirtmek üzere «değişim-değeri» terimini kullanır. Genel olarak «fiat»la temsil edilen bu değişim değeri piyasa koşullarına göre dalgalanabilir ama bu dalgalanmalar ilinekseldir; malların değerini, hattâ «değişim-değerini belirleyen gerçek etkiyi ortadan kaldıramaz; belirsizleştiremez bile! Bu etki malın üretimi için harcanan ortalama emek süresi toplamıdır. Malın üretimi için sosyal bakımdan gerekli olan bu emek süresi, değişim değerlerindeki yapma değişikliklere rağmen, değişim değerinin gerçek ölçüsü ve standardı olarak ortaya çıkar.

Ama insan emeği kendi başına değer yaratamaz; çalışmak için araç kullanması gerekir. Bu araçlar makine, fabrika, buhar gücü, elektrik gücü, v.s.'dir.

18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarındaki buluşların sonucu olarak, değer yaratmaya yarayan bu araçlar hem sayı hem de yeterlilik bakımından büyük ölçüde gelişmişler ve oldukça küçük bir sınıfın, kapitalist sınıfın eline geçmişlerdir. Kapitalist yoksul işçinin işgücünü satın almış; sahip olduğu makine ve ham maddelere uygulamış ve bunun sonucu olarak da «değişim-değeri»ne sahip bir mal üretmiştir. Bu fabrikanın bakımı ve işçi ücretleri için harcanan paranın toplamından daha yüksek bir fiatla satılabilen bir maldır. Üretilmiş malın değişim-değeri ile işçiye emeği karşılığında ödenen ücret arasındaki bu fark «artık-değer» adını alır. Artık-değer işçinin emeği ile yaratılmış ve işçiyi çalıştı-

ran kapitalistin eline geçmiştir; bu gerçekte karşılığı ödenmemiş emeğin ürünüdür.

Artık - değerin kapitalistin eline geçmesi, çağdaş endüstri sisteminin, her türlü sosyalizmin ortadan kaldırmak istediği temel adaletsizliğidir. Kapitalist endüstri sistemi, gerçekte, köle toplumundan yalnız şekilce farklıdır. Köle zorla çalıştırılır ve artık - değer yaratırdı; modern işçi ise kendi isteğiyle kabul ettiği özgür bir sözleşme sonucu artık - değer yaratır. Ana üretim araçlarından yoksun kaldıkça, işçinin, sahip olduğu tek şeyi, yani emeği, kendisine ancak yaşamaya yeterli bir gündelik ödedikten sonra, kazancı cebine atan kapitaliste satmaktan başka bir olanağı yoktur.

(2) **Materialist Tarih Anlayışı :** Bundan sonra Marx, toplumun nasıl olup da küçük bir ayrıcalı sınıfın, işçilerin emeğinin yarattığı artık - değeri, yasaların koruyuculuğu altında, ele geçirebilmesini sağlayacak şekilde örgütlendiğini araştırmaya başlar. Bu soruya materialist tarih anlayışıyla cevap verir. Tarihsel olayları belirtmede ekonomik etkenlerin kesin önemini ilk kez Marx dile getirmiştir. Başkaları bu olayları kişisel tutku, saray entrikası, ya da politik saldırılarla açıklarlarken Marx, ekonomik çıkarların işin sonunda, görünüşte politik olan bütün eğilimleri belirlediği ve bunların temelinde bulunduğu olgusunda ayak direr. Tarihin bu türlü bir yorumuna göre Grekleri Troi'ya iten, Helen'i kaçırdığı için Paris'den öc alma isteği değil, Doğu'ya yeni bir ticaret yolu açma kararıdır. Böylece tarih, sonunda ,ekonomik güçlerin karşılıklı etkisiyle açıklanmış olur ve insan toplumunun, her evrim aşaması, dış dünyada ulaşılan maddî gelişme aşamasını yansıtır.

Böylece her üretim aşamasına özel bir politik biçim

ve özel bir sınıf yapısı karşılık olur. 19. yüzyıl başında, Endüstri Devrimi'nin meydana getirdiği büyük ekonomik gelişme, önce üretim araçlarına sahip küçük bir ayrıcalı sınıf, sonra da geniş bir mülksüz proleterya sınıfı yaratmıştır. Şüphesiz endüstri devriminden önce de işçiler ve patronlar, hattâ küçük kapitalistler olmuştur, ama çağdaş kapitalizme özgü olan, kapitalistlerin bir sınıf olarak egemenlikleri, Devletin bu egemenliğe bir anlam kazandıracak biçimde örgütlenmesi ve bütün ekonomik çizgi boyunca kapitalistlerle proleteryanın karşı karşıya bulunmasıdır. Bu düşmanca karşılaşma, içindeki temel çıkar karşıtlığı yüzünden, sınıf kavgası adı verilen sürekli çatışma ve savaşı doğurur.

Ama toplum duruk değildir; değişir ve gelişir. Evrimi içinde, kapitalist aşama da süresi dolunca yıkılacak ve yerini başka bir aşamaya bırakacaktır. Kapitalizmin gelecekteki gelişmesi, kapitalin gittikçe daha az ellerde toplanması, küçük kapitalistlerin yok olması ve proleteryanın birbirine her zamankinden daha yakın ve daha yetkin biçimde örgütlenmesi şeklini alacaktır. Proleterya, doruk noktasında, ayaklanacak, kapitalist sınıfı, tıpkı kapitalistlerin, eskiden gücü ellerinde bulunduran ayrıcalı soyaçekimsel sınıfları yerlerinden ettikleri ve kendi içlerinde erittikleri gibi, yıkacak ve üretim araçlarını da elinden alacaktır.

Politik olayların önce gelen ekonomik değişmeleri yansıttığı kuramına uygun olarak, proleteryanın zaferi, sosyal yapının değişmesi ve sınıflar arasındaki bölünmelerin ortadan kalkması ile birlikte yürüyecektir.

Bu kuramın emekçi sınıfın düşüncesi üzerindeki etkisini küçümsemek güçtür. Marx'ın adının sosyalizmin babası olarak saygıyla anılmasında bu kuram değer ku-

ramından çok rol oynamıştır. Çekiciliğinin sırrı, emekçi sınıflara kazanan taraftan oldukları güvenini vermesindedir. Tarihin akışı; politik değişmelerin ekonomik değişmeleri izlediği ve yansıttığı sosyal evrimin değişmez ilkelerine uygun olarak, sonunda kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesine götürür. Bu durumda savaş, sınıf kavgası ve proleterya ayaklanması nedir? Bunlar da kaçınılmaz şeyler midir? Evrim şiddetli ve anlık değişmelerle mi ilerler? Ya da, ağır gelişme sürecinin dilediğimiz sosyal değişmeyi meydana getireceğine inanabilir miyiz?

Bu sorulara verilmiş olan çeşitli cevaplar sırasıyla evrimci ve devrimci sosyalizm okullarının doğmasına yol açmıştır. Büyük Britanya'da daha güçlü olan birinci okul Marx'ın yapıtının biolojik yanı üzerinde durur. Toplum, evrimin ürünü ve evrime bağlı olduğundan, bütün diğer canlılar gibi gelişebilen ve dağılabilen bir canlı yapı, bir organizmadır. Gelişme ve dağılma ağır oluşumlardır; insan zekâsı tarafından çözümlenebilir, hattâ insan çabasıyla hızlandırılabilir; yalnız geriye çevrilemez ve hareketsiz bırakılamaz, anlık ve felâketle sonuçlanan değişmeler şeklinde hızlandırılmaz. Gelişme yolu; toplumun, anlık bir yapı değişmesi değilde reformların toplamı olan gelecek değişime doğru ağır ağır gidişine yardım eden bir sıra reformdan başka bir şey değildir. İşte öğretileri bu bölümün konusunu meydana getirecek olan okul, aynı zamanda kolektivist sosyalizm veya Devlet sosyalizmi diye tanınan evrimci sosyalizm okuludur.

Bununla birlikte, Marx'ın kuramlarını ayrı ayrı şekillerde yorumlayan sosyalistler de vardır. Bunlar, gelecekte durum ne olursa olsun, toplumun bugün de oldu-

ğu gibi, ortak hiç bir çıkarları olmayan iki karşıt sınıftan, mülkiyete sahip olan ve olmayanlardan meydana geleceğini ileri sürerler. Bu iki sınıfın arasında ancak toplumun yapısını bütünüyle değiştirebilecek bir devrimin köprü kurabileceği bir uçurum vardır. Toplumun, olayların doğal akışı ile birlikte değişeceği ve gelişeceği doğru olabilir; ama bu süre içinde sömürülen işçilerin hayatı yoksulluk ve acı içinde geçecektir. Beklemeye güçleri yetmez. Bu yüzden her adım, toplumun biçim değiştirimini çabuklaştırmak üzere atılmalıdır. Bu biçim değiştirim ,savaşçı işçi sınıfların kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi için şiddete baş vurdukları bir çatışmaya bağlıdır ve ekonomik ve politik yapının tam bir değişim amacıyla tasarlanmıştır.

Marx'ın komünizmin ve kısmen de sendikalizmin temelinde yatan bu türlü bir yorumu, daha sonraki bölümde ele alınacaktır.

B. ENDİVİDÜALİZMDEN DOĞAN TEPKİ

19. yüzyılın ikinci yarısında, Marx'ın körüklediği, kapitalist toplumdan hoşnutsuzluğu arttıran başka güçler de yürürlükteydi. Bu güçler, Devleti yaşayan ve yıkılan bir canlı organizma sayma eğilimindeki yeni bir politik kuram anlayışından çıkmıştır ve evrimci marxistlerce benimsenir. 1870'den beri endividüalistlere inanç gittikçe azalmış ve ilk kez 1889'da basılan «Fabian Denemeleri»nde, hiç olmazsa 19. yüzyıldaki biçimiyle «Laissez-faire»in ölüm haber verilmiştir,

Endividüalizmin darbe yiyen yanı, başlıca ekonomik yönüdür. Emeğini, en çok para verene satmaktan başka olanağı bulunmayan bir insanın, her zaman kendi öz çıkarlarını güdeceğini söylemek anlamsızdır. Üstelik bir

çukurda açlıktan kıvranmakta olan bir insanı; seçme olanağı olarak yarı doyurucu bir ücret kabul edip sözleşme özgürlüğünden yararlanmak ve devletin müdahalesi korkusu olmaksızın kendi amaçlarını izlediğini düşünmek doyurmaz.

Factory (Act(1) ve daha sonra Trade Boards Act(2) ların azaltmak istediği; uzun iş saatlerinin ve düşük ücretlerin, kısaltılmış ömrün ve kısıtlanmış gelişmenin yoksulluğu; «arz ev talep» yasasının engelsiz işleyişinin toplumun sağlık ve mutluluğuna ne kadar zararlı olduğunu göstermiştir. Halk kütlelerinin, eğer kaba bir ücret köleliği düzeyini aşabilmiş olsalardı, geçmiştekinden daha geniş bir müdahale ve endüstrinin toplum tarafından daha geniş ölçüde düzenlenmesi ile, özgür ve sınırlanmamış rekabete karşı korunmuş olacakları gittikçe daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Politik yapı, hiç olmazsa şu yönden insan yapısına benzer: Herhangi bir üyenin sınırsız istekler beslemesine izin verilirse, sonuç organizmanın geri kalan kısmı için kötü olur. Ayrıcalı bir sınıfın, özel çıkarlarını sınırsız şekilde izleme özgürlüğü bütünün refahına zarar verir.

Herhangi bir toplumda ortak eylem, insanların bağımsız davranmaları ve bu türlü eylemle birbirlerini etkilemelerinin yol açtığı düzensizliği gidermek için gerekli olduğundan, politik örgüt zorunludur.

«Laissez - faire»in desteklediği türden ekonomik eylem şu anlamda «kör bir eylem» olarak adlandırılabilir: Belli sayıda bireysel isteklerden doğmakla birlikte, bi-

---

(1) ve (2) İngiltere'de iş yerlerinde işçi koşullarının düzeltilmesiyle ilgili yasalar.

reylerden hiç birinin istemediği ve bu eylemi istemiş olanların yakın amaçlarını çok aşan sonuçlar ortaya koyar. Bir bankanın batmak üzere olduğu söylentileri yayıldığında, hesap sahiplerinin davranışı, bu türden bir ekonomik eylemin tipik bir örneğidir. Her hesap sahibi parasını geri çekmeğe koşar; her birinin ayrı ayrı istemiş olduğu eylemlerin toplamı, hiç birinin istemediği bir sonuç verir: Bankanın batması.

Sınırsız ekonomik eylemin körlüğünden doğan bu kötü sonuçları engellemek için Devlet müdahalesi gerekir, endividüalizmden doğan tepkinin ilk ve en önemli yanı, sınırsız kazancın sonuçlarını engellemek üzere Devlet müdahalesinin gerekimi üzerinde direnmesidir.

İkincisi ise mülk sahiplerinin, patronlarla işçilerin ortak çabalarından doğan kârların toplamıyla ilgili haklarını tartışma konusu yapma eğilimidir.

Marxist öğretinin değişim - değeri kuramının bütünü reddedilse de, kapitalistin, üretim araçlarına sahip olmanın kendisine sağladığı kârlar üzerindeki haklarını inkâr etmek, hattâ kapitalistlerin varlığının zorunluluğundan şüphe etmek olanaklıdır.

Fabian sosyalistlerin ilk propagandaları bu yolda gelişmiştir. Fabian'lar, kapitali, kapitalistin işçiden çaldığı emek birikimi saymazlar; tersine Marx'ın öncülleri temeli üzerinde, toplumun evriminde kapitalistin yararlı ve hattâ zorunlu bir rol oynadığını kabul ederler. Girişimde ve işletmede kapitalist, hiç olmazsa endüstri devriminin ilk aşamalarında, endüstri örgütünde gerekli bir görev almıştır. Bu yüzden kapitalist, işçilerle birlikte yarattığı değişim değerinin bütününe olmasa bile bir kısmına hak kazanmıştır. Ama endüstrinin kontrolu, gittikçe ücretli işletmecilere bırakıldığından, artık herhangi

bir hakka sahip değildir.

Yalnız, Marx'ın sözünü ettiği, kol işçilerince yaratılmış değişim değeri dışında, toplumun yarattığı başka değerler de vardır. Bu değerler özel çıkarlar için değil onları yaratmış olan toplumun çıkarları için kullanılmalıdır. Bu yüzden Fabian'lar, toprakları değerli kılan şeyin toplumun toprak ihtiyacı olduğunu görerek, hak edilmemiş bir birikim olan toprak gelirinin toprak sahibinden alınıp toplumun bütününe aktarılması gerektiğini önermişlerdir. Buna benzer önergeler sosyal olarak yaratılmış bütün değerler için ileri sürülebilir.

Bireyi, kimseden yardım görmeden kendi çabasıyla servet yapan soyutlanmış bir birim olarak almak yerine, Fabian'lar toplumun; ihtiyaç ve eylemleri zenginliğin yaratılması sırasında her an bireyle işbirliği yapan canlı bir yapı olarak düşünülmesi üzerinde durmuşlardır. Örneğin bir kentin yayılması, kömürün bulunması, demir yolu döşenmesi toprağın değerini yükseltir. Bunun gibi, toplumun büyük iş öncülerine ihtiyacı, böyle bir kimseye toplumun, yüksek girişim yeteneği, donatımı ve girişkenliğinin bedeli olarak bir ücret ödenmesi şeklini alır. Toplumun hizmetlerine ihtiyacı olmadığı zaman iş adamı ne derece gereksiz kalırsa, toplumun ihtiyacı olmadığı zaman toprak da o derece değersizleşir. Bütün bu durumlarda değeri yaratan da ücreti ödeyen de toplumdur.

Toplumu değer yaratıcı olarak gören böyle bir organik toplum anlayışı, toplumun yarattığı değeri kontrol etmesi ve ondan yararlanması gerektiği sonucuna vardır. Bu düşünceden toplumun üretim araçlarına sahip olması, demir yolları, madenler, kara yolları ve su kanalları gibi kamu hizmetlerini yönetmesi savına geç-

mek için bir adım atmak yeterlidir. Artık üretim araçları ve kamu hizmetleri bir azınlığı zenginleştirmek için kullanılacağına herkesin yararı için kullanılacak ve toplum kendi yarattığı değerden kendisi yararlanacaktır.

Ama toplumun, böylesine çeşitli görevleri kendiliğinden üzerine alamıyacağı açıktır. Toplumun isteklerini dile getiren, buyruklarına uygun işleyen ve toplumca yaratılmış değerli çıkarlarına uygun olarak kullanan temsilî bir örgüt bulunmalıdır. Bu örgüt kolektivist sosyalistlere göre devlettir. Kolektivist düşüncenin ülküsü, toplumun bütününü temsil eden ve kaynakları toplumun çıkarına en uygun biçimde kullanacak uzman yöneticilerin yürüttüğü demokratik bir Devlettir. Devletin kendisi de işçi olmalıdır. Ancak bundan sonra Devletin kullandığı işçiler yalnız kendi öz buyrukları altında çalışmış olacaklar ve ancak o zaman üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar aynı zamanda bu araçları kullanacaklardır.

Endividüalizmden doğan tepkinin bizi nerelere kadar götürdüğünü görmek için bu noktada durmak yerinde olur. Devlete, özgür rekabet ve özel girişimin kârlı işleyişine müdahalesi en aza indirilmesi gereken kaba bir belâ gözüyle bakacağımıza, şimdi bizden devleti — işçinin, kapitalistin koyduğu gelişigüzel koşullardan kurtulmasının ve bu güne kadar ayrıcalı sınıfların kendisini yoksun bırakmış oldukları artık değerden yararlanmasının ancak onun aracılığıyla gerçekleşebileceği — sosyal gelişmenin vazgeçilmez bir etkeni olarak kabul etmemiz istenmektedir.

sosyalizm

Şimdi sosyalizmin temelinde bulunan felsefeyi ve bu felsefeye somut bir anlatım kazandırmak için sosyalistlerin ileri sürdükleri çeşitli önlemleri ortaya koyabilecek durumdayız.

II. SOSYALİZMİN FELSEFESİ

Sosyalizmin bireyi Devlete bağlıyacağı ve özgürlüğünden edeceği endividüalistlerce sık sık ileri sürülmüştür. Bazı şekillerinin uygulamada bu sonucu vermeleri olanaklı ise de sosyalizmin amacı tam anlamıyla bunun tersidir. Gerçekten de sosyalizm, hayatını kendi istediği yolda yaşaması ve kişiliğini özgürce geliştirmesi için, bireyi maddî kayguların baskısından kurtarmaya çalışır. Ama sosyalistler, devletin karşılıklı bağımlılık içinde birimlerden meydana gelmiş bir bütün olduğu şeklinde organik bir görüş benimsediklerinden böyle bir özgürlüğün ancak yetkin bir sosyal örgütlenme sonucunda sağlanabileceğine inanırlar.

sosyalizm

Sosyalistlerin ve endividüalistlerin amaçları sonuç olarak pek farklı değildir: Her ikisi de bireye en fazla özgürlük tanınmasından yanadırlar. Ama endividüalistler bu sonucun insanlar arası ilişkilerden bütün dış baskıların kaldırılmasıyla, alınabileceğine inanırlarken, sosyalistler ancak insanların, birbirlerine gerçek ve özgür bir hayat sağlamak üzere işbirliği yapmalarıyla elde edileceğini ileri sürerler.

Endividüalistler hep bireylerden söz ederler ama yine de bireylerin maddî güçler altında ezildiği bir sistemi savunurlar. Sosyalistler toplum ve devlet için çalışmaktan söz ederler ama bunu, bireyin toplumun yardımıyla, tek başına gerçekleştirebileceğinden daha yüksek bir gelişme ve kişisel özgürlük düzeyine erişebilmesi için isterler. Gerçekten de sosyalizm toplumun örgütlenmesini endividüalistlerden daha ileri götürür. Bunu salt etkinlik uğruna değil, gerçek bir endividüalizmin ancak bireylerin düşünsel amaçlar izlemekte özgür oldukları sırada gerçekleşeceğine inandıklarından benimserler.

Endividüalizm öğretisi, Darwin'in evrimci kuramlarından yarı bilimsel bir temel sağlamıştır. Eğer varlık, yapısı gereği, bir kavga ise, ancak en uygunların arda kaldığı insanlar arası özgür rekabet toplumun tek temelidir. Bu yüzden endividüalist, insan yapısının hayat kavgası tarafından denetlenmesi gerektiğini varsayarak, uygarlığın amacının bu kavgayı en çok sayıda canlının hayatta kalabilmesini sağlayacak yolda düzenlemek olduğunu kabul eder. Yani canlı sayısı hesabına göre düşünür.

Öte yandan sosyalist, hayat kavgasının uygarlığın aracılığıyla aşılabileceğine inanır. Hayatın yalnız hayatı

sürdürmekten başka amaçları vardır. Hayatın niteliği niceliğinden daha önemlidir ve bireyi hayat kavgasının zorunluluklarından kurtararak en yüce hayat niteliğine eriştirmek uygarlığın görevidir.

Hayatın niteliğini ele alış biçimimiz değerli saydığımız nesnelerin türüne, yani felsefemize bağlıdır. Bununla birlikte iyi hayatın, hiç olmazsa kısmen düşünsel değerleri geliştirmek ve kendinden iyi olan düşünsel amaçları izlemek yeteneği olduğunu varsayalım. Gerçeği gerçek için aramak, güzel şeyleri güzel oldukları için, doğru şeyleri de doğru oldukları için yapmak, belli düzeyde bir fizik ve zihin kültürüne sahip olmak, bir zevk yücelmesi ve davranış inceliği sağlamak iyi hayatın öğelerindendir. Ama bütün bunlar boş zaman, bilgi ve malî olanak ister. Bunlar ancak insanların salt hayat kavgasını aşabilmeleri halinde gerçekleşebilir. Kolektivist sosyalistlerin Devlete duydukları saygının sırrı bu kavganın ancak Devletin olanaklarıyla aşılabileceği inancındadır. Clutton Brock'un dediği gibi: «Devletin varlığının amacı salt kendi gücü, yani üyelerinin ya da üyelerinden bazılarının yaşaması değil, aynı zamanda üyelerinin tümünün gerçekleştirilmeğe değer şeyleri gerçekleştirebilmelidir.» Her devlet belli bir işbirliği derecesini amaç edinir, ve ancak insanların işbirliği ile kendi benliklerini unutabilmeleri yüzünden varlığını sürdürür. Burada şu kaçınılmaz politik sorun ortaya çıkar. «İnsanlar neden işbirliği yapacaklar?» Bu soruya doğru cevap vermeden hiç bir sosyalist gerçek ve tutarlı bir sosyalist sayılamaz. Doğru cevap, kendileri için değerli olan şeyleri yapabilmek üzere hayat kavgasından olanaklar ölçüsünde kurtulmak için işbirliği yapmak gerektiğidir.

Bu yüzden, sosyalist devlet görüşünün temelinde

bulunan toplumsal inanç; toplumun, bütün üyelerine iyi hayat ve düşünsel özgürlük isteklerini yerine getirme olanağı sağlama fırsatı verme amacıyla kurulmuş bir insan topluluğu olduğudur.

Topluma bu açıdan bakıldığında, sosyalistin, insanların toplum için çalışmalarını beklemesi doğaldır. Bir kez kapitalist mülksüzleştirilip, emekçiler Devleti meydana getirince, insanlar toplum için çalıştıklarında gerçekte kendileri için çalışmış oldukları duygusunu taşıyacaklar, boyun eğdikleri kuralların ortak iyiyi geliştirme isteğinden esinlendiğini bildiklerinden Devletin müdahalesini kabul edecekler ve çalışmalarının meyvelerinin özel bir patronun kârlarını arttırmayıp, bütün insanların daha dolu, daha zengin ve daha özgür bir hayat yaşamasına yardımcı olacağını bildiklerinden daha istekli ve daha çabuk çalışacaklardır.

Sosyalizm özel çıkar fikri yerine toplumsal hizmet fikrini koyar. İnsanların boş zaman ve malî olanak isteyen iyi hayatı gerçekleştirmek üzere, işin sonunda kendilerinden başka bir şey olmayan bir toplum için, kendilerini açlıktan ölmekten korumak üzere emek sömürücülerini zengin etmeye zorlayan bir toplum için olduğundan daha iyi çalışacaklardır.

III. KOLEKTİVİST SOSYALİZMİN POLİTİKASI VE ÖNERGELERİ

Sosyalizm Encyclopaedia Britannica'nın 11. basımında «Merkezî demokratik bir otoritenin eylemiyle şimdi geçerlikte olandan daha iyi bir servet üretimi ve dağılımını sağlamayı amaç edinen bir politika veya kuram» olarak tanımlanır. Bu tanım kolektivist sosyalizmin amaç ve siyasetine de uygundur; ve pek önemli bir istisna dışında, bütün sosyalistlerin savlarının çoğunu dile getirir. İstisnayı ilerdeki bölümlere bırakarak, şimdilik, sosyalistlerin daha iyi bir servet dağılımı ve toplumsal hayatın toplum tarafından düzenlenmesini sağlamak üzere öne sürdükleri çeşitli yolların anlatımıyla yetine-

ceğiz. Aşağıya aldıklarımız, hangi okuldan olursa olsun bütün sosyalistlerin üzerinde birleştikleri en önemli yollardır.

(1) Üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılması ve bunun için önemli endüstri ve hizmetlerin kamu mülkiyeti ve denetimi altına geçirilmesi.

(2) Endüstrinin bireylere kâr sağlama amacıyla değil de toplumun ihtiyaçlarını gidermek üzere düzenlenmesi. Üretimin nitelik ve alanının kâr kaygusuyla değil toplumsal ihtiyaçlar gözönünde bulundurularak belirlenmesi.

(3) Günümüzde kapitalist endüstri yüzünden engellenmekte olan toplumsal hizmet itkisinin özel çıkar itkisinin yerini alması.

Yukarda özetlenen bu üç önermeyi sosyalistlerin tümü kabul ederse de bunların gerçekleşmesi konusunda savunulan çeşitli yöntemler sert tartışmalara yol açmaktadır.

Bu bölümün geri kalan kısmında evrimci okuldan kolektivist sosyalistlerin politikasını gözden geçireceğiz. Yalnız, bundan sonraki iki bölümde açıklayacağımız sosyalist okulların, yol ve amaç yönünden şimdi anlatacağımız çeşitli önergelerin pek azını kabul edecekleri dile getirilen toplumsal değişikliği tamamlamak için önceden hesaba katılmalıdır. Yukardaki üç önergede kolektivist sosyalistlerin benimsenmesini önerdikleri yöntemler kesinlikle temel yöntemlerdir. Onlara göre toplumsal yapı değişikliğinde, yoğun bir sosyalist propaganda ve oy sandıklarından çıkan oylarla sağlanan kamu oyundaki değişikliklerin etkilediği, şimdiki Devlet aracı rolü oynayacaktır.

Bu günkü sistemden sosyalist rejime şiddetle geçi-

şi gerektiren anlık bir kopma söz konusu değildir. Toplumu bir sosyal organizma kabul eden biolojik anlayışa uygun olarak kolektivist sosyalistler toplumun ancak ağır değişmeler gerçekleştirebileceği ve her değişmenin kendisinden önce gelen toplumsal yapının niteliğiyle koşullanması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu görüş açısından bakıldığında işe elde hazır bulunanla başlamak ve şimdiki durumun geleceğe atılan adımların yönünü ve hızını belirlemesine olarak sağlamak gerekir. Kolektivist sosyalistlerin öncüleri sayılabilecek Fabian'lar, buna uygun olarak, «Mülkî Yönetim» e kendi ülkülerinin sızması için gayret etmişler, sürekli bir Devlet müdahalesi ve ekonomik sürecin düzenlenmesi politikası için baskı yapmışlar ve kamu oyunu sosyalistlerden yana kılmak üzere yoğun bir propagandaya girişmişlerdir. Bu politika, Trade Boards Act, Sağlık ve İşsizlik Sigortası, Yaşlılık Sigortası, Yerel Hükûmet(1) Otoritelerinin gücünün geliştirilmesi ve sosyalist eğilimli başka önlemlerde meyvelerini vermiştir.

Kolektivist sosyalistler, Devletin Parlâmento eylemi yoluyla işleyişini istenilen aşamalı değişikliklerin yapılmasında araç kabul etmekle kalmazlar, aynı zamanda değişmeler tamamlandığı sırada da savundukları sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesini de Devletin üzerine alacağını düşünürler. Geçişi sağlayacak, Hükûmet mekanizmasıdır. Güçlendirilmiş bir mülkî yönetimin işlettiği ve demokratik yolda büyük değişiklikler geçirmiş Hükûmet mekanizması, geçiş gerçekleştirildiği zaman da yönetimi denetleyecektir.

Hemen şu soru ortaya çıkar. Hükûmet Merkezî Hükûmet anlamına mı gelir? Devlet yalnız Westminister'-

(1) **Yerel Hükûmet: Local Government.**

daki parlâmento mudur? Kolektivistler böyle bir düşünceye kesinlikle karşıdırlar. Aşırı merkeziyetçilik eleştirilerine karşı, Fabian sosyalizmin başlangıçta bile Yerel Yönetimin eylem alanının genişletme ve gücünü arttırmanın önemi üzerinde ayak diremiş olduğu söylenebilir.

Bernard Shaw daha 1889'da «Demokratik bir Devlet'in her yerleşme merkezinde, yapısı merkezî parlâmento kadar demokratik olan yerel yönetim örgütü bulunmadıkça sosyal demokrat bir Devlet haline gelemiyeceğini» ileri sürmüştür; son yıllarda Guild Sosyalistlerden ve bundan sonraki bölümde ele alacağımız diğer kaynaklardan gelen eleştirilerin etkisiyle, İngiltere'de sosyalist düşünce akımı, gittikçe, yerel otoritelerin yönetimine eskiden merkezî bir Mülkî Yönetime ait olan bir çok görev yükleme yönünde gelişmiştir. Bunu, İngiliz İşçi Partisi'nin 1919'da yayınlanan ve belli bir ölçüde evrimci olan «Emek ve Yeni Sosyal Düzen» adlı broşürde görmekteyiz. Bu broşürde, savaştan sonra «demokratik yolda seçilmiş yerel yönetim güçlerine, yeniden kurulacak toplumun her dalında en geniş özgürlüğün tanınması üzerinde ısrarla durulur. Merkezî Hükûmet yerel otoritelere çeşitli şekilde yardımda bulunsa ve minimum bir etkiye sahip olmakta ayak direse de, yerel otoritelere, kendi hizmetlerini geliştirmek için seçtikleri yol ne olursa olsun, daha cömertçe davranmalıdır. Adı geçen hizmetler su, gaz, elektrik, konut ve yerel ulaşım'ın yanında, eğitimin, sağlığın, polis örgütünün düzenlenmesi, kitaplık ve parkların plânlanması, halk için müzik ve eylence olanakları sağlanması, kömür satışı ve süt dağılımını kapsar. İnsanların birer vatandaş olarak yalnız beden sağlıkları değil, düşünsel ve zihinsel sağlıkları da

yerel otoritelerce denetlenmeli ve düzenlenmelidir. Bu durumda, hiç olmazsa politik yönetim açısından merkeziyetçilik yandaşlarının kolektivizme yönelttikleri eleştiriyi kabul etmek güçleşmektedir.

İngiliz İşçi Partisi'nin yukarda sözü geçen broşürde savunduğu yöntemler genellikle öylesine açıklayıcıdır ve kolektivist sosyalizmin yönünü, amaçlarını ve bu amaçları nasıl izlediğini öylesine açık bir şekilde göstermektedir ki, bu yöntemlerin en önemlilerinin ılımlı sosyalist düşüncenin tipik anlatımı olduğu ileri sürülebilir.

Bu yöntemler hem kendi kendilerinin amacı olarak hem de kendilerini aşan bir amaca vardıran araçlar olarak kabul edileceklerdir. Yani hem toplumun şimdiki durumunda, hem de daha iyi ve farklı bir toplum yaratmaya yardım edecekleri için istenirler.

İşçi Partisi, savaş üzerine değil kardeşlik üzerine, geçim kavgası üzerine değil, düşünülerek tasarlanmış üretimsel işbirliği ve üretime kafa ve kolla katılanların tümünün yararına bir dağılım üzerine kurulmuş yeni bir sosyal düzenin geleceği inancını dile getirdikten sonra aşağıdaki önergeleri savunur.

(1) Ulusal bir minimum ücretin heryerde uygulanması,

(2) Endüstrinin demokratik yolda kontrolu,

(3) Ulusal Maliyede bir devrim,

(4) Artık değerden doğan zenginliğin ortak yararlarda kullanılması.

Birinci Önerge Devletin her bireye, kafasını, bedenini ve kişiliğini tümüyle geliştirebilecek olanaklarla donatacak bir ücret sağlamakla yükümlü olduğu kanısına dayanır. Bu amaçla fabrika ve işyeri yasaları yaygınlaştırılmalı ve pekiştirilmeli, çalışma haftası 48 saatin üzerine

çıkmamalı ve eşdeğer işlere aynı ücretin ödenmesi ilkesi tanınmalıdır.

Devletin işsizliği önleme görevi de dile getirilmiş ve bu amaçla okulu bırakma yaşının 16'ya yükseltilmesi zorunluğu konulmuştur. Herhangi bir neden yüzünden iş bulmak olanaksız hale gelirse, işsizlerin bütün bakım ları sendikalarca kamu giderlerinden sağlanmalıdır.

İkinci Önerge sonraki bölümde daha etraflı tartışılacaktır. Şimdilik bu önergenin demir yollarının, elektrik ve su yollarının bir an önce ulusallaştırılması konusunda genel sosyalist önlemleri kapsadığı belirtilecektir.

Bu önlem kapitalistlerin ve Anonim şirketlerin uygun bir karşılık ödeme yoluyla yavaş yavaş ortadan kaldırılmasını öngörür; kârlı Endüstriel Sigorta Kumpanyalarının mülksüzleştirilmesi ve hayat sigortalarına Devletçe el konmasında ayak direr.

Ayrıca hangi sosyal sınıftan olursa olsun, her vatandaşa, düşünsel ve zihinsel güçlerini geliştirmesi ve içinde saklı bulunan bütün yetenekleri gerçekleştirebilmesi için, eşit fırsat tanınması yolunda tasarlanmış eğitim ilkeleri sağlık verir. Kültür ve bilgi küçük bir ayrıcalı sınıfın tekelinden çıkarılmalı ve her vatandaşın, ailesinin olanaklarından bağımsız şekilde, yararlanabileceği bir miras haline gelmelidir.

Broşür bundan sonra yönetim sorunlarını ele alır. İşçi Partisi bürokrasinin ve aşırı merkeziyetçiliğin tehlikelerine karşı çok uyanıktır. Bunu, yukarda kısaca dokunduğumuz Yerel otoritelerin eylem alanlarının ve görevlerinin geliştirilmesi önlemi ve İskoçya, Wales ve İngiltere'nin ulusal parlâmento'larının işleyişinin, Westminister'de bulunan ve bir federal Meclis'in görevlerini yerine getiren bir merkezî örgüte bağlanarak değiştirilmesi önergesi izler.

Aynı yazıda endüstrinin emekçi halk tarafından demokratik denetimi ve ulusal mülkiyet isteği ile ilgili ayrıntılı açıklamalar vardır. Broşürün bu bölümü, sosyalist düşüncenin, bundan sonraki bölümde anlatılacak gelişmelerinden etkilenmiştir.

Üçüncü Önerge ayrıntılı şekilde anlatılan çeşitli tasarılar için gerekli paranın hangi kaynaklardan sağlanacağını ele alır: Minimum ulusal hayat standardına hiç bir şekilde el uzatılmaz, dinsel sınıfın ve aşağı orta sınıfın küçük gelirleri tehlikeye düşürülemez. Buna bağlı olarak Gelir Vergisi ve çeşitli vergilerde, bütün vergi yükümlerinden aşağı yukarı eşit fedakârlık isteyecek bir vergi reformu yapılması fikri ortaya atılmaktadır. Bu, şimdi olduğundan daha dik basamaklı bir gelir vergisi sistemini kapsar; örneğin en düşük gelirli sınıf 1 paundluk gelire 1 penny öderken, bir milyoner paund başına 19 şiling ödeyecektir.

Bunu Ulusal Savaş Borçlarının ödenmesi için yılda örneğin 1000 L'den fazla geliri olanlardan alınacak bir varlık vergisi tasarısı izlemektedir.

Bu önergeler İşçi Partisi'nin artık - değer kuramını kabul ettiğini ve artık değerin özel ellere geçmesini, artık değeri Devlet yardımı yoluyla onu yaratmış olanlara geri vererek ortadan kaldırmaya kararlı olduğunu gösterir — Bu az çok öğretisel olan bir kuramın İngilizlere özgü bir şekilde benimsenmesi ve uygulanmasıdır.

Dördüncü Önerge, 3 önergede ileri sürülen ilkelerin genel terimlerle pekiştirilmesinden başka birşey değildir. Maden servetlerini, toprağın işlenen kısımlarının dışında kalan kısmının kira değerini ve bilimsel buluşların maddî gelirlerini artık değer zenginliği olarak tanımlar; bu artık değerin bugüne kadar yalnız işsiz güçsüz bir

zengin sınıfın lüksü için harcanmış olduğunu üzüntüyle belirtir ve artık değerin ortak yarar için kullanılmasını önerir.

Önemli hizmetlerin Ulus ve Belediyeler elinde toplanması, artık değerin büyük kısmının özel ellerden alınarak kamu servetine geçirilmesi sonucunu doğurur; herhangi bir endüstri geçici bir süre için kapitalist yönetim altında kalırsa, basamaklı gelir vergisi, kârın büyük kısmının Devlet eline geçmesini sağlar. Devletin sağladığı bu gelirler ulusal eğitimin düzenlenmesinde, minimum ücret oranının yüksek bir düzeyde tutulabilmesinde, hasta ve sakatların bakımında, analığın güvenlik altına alınmasında, bilimsel araştırmalara hız kazandırmakta ve toplumun genel hayat düzeyinin yükseltilmesinde kullanılacaktır.

Bu son önerge, Sosyalist düşünceleri benimsemiş bir yönetimin varlığını öngörür; gerçekten de bu düşünceler yöntemlerden çok amaçlarda bulunmaktadır ve bu amaçlar ancak sosyalist bir devlette gerçekleşebilecek türdendir.

Doğal olarak şu soru ortaya çıkar. «Böyle bir Devlet neye benzeyecek? Yapısı, yönetim şekli ne olacak?» Mr. ve Mrs. Sidney Webb, «Büyük Britanya'nın Sosyalist Commonwealth'i için bir Anayasa» adlı yapıtlarında bu soruyu cevaplandırmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte ileri sürdükleri önergeleri, yer darlığı ve ele aldıkları, Yerel ve Merkezî Hükûmet ilişkisi, üretici ve tüketicinin güç alanlarının politika ve endüstride sınırlanması gibi sorunlar bundan sonraki bölüme daha uygun düştüğünden, ana çizgilerle de olsa özetlemekten kaçınıyoruz. Yalnız ılımlı Sosyalist okul yandaşlarının savunduğu Hükûmet görüşünü öğrenmek isteyenlerin bu derin ve öğretici yapıtı okumaları sağlık verilir.

Sendikalizm

II

SENDİKALİZM VE GUİLD SOSYALİZM

Giriş :

Encyclopaedia Britannica'nın 11. basınında verilen sosyalizm tanımını aktardığımızda, bir önemli istisna dışında, bunun bugün sosyalistlerin çoğunluğunun amaçlarını yeterince dile getirdiğini belirtmiştik. Bu bölümde üzerinde durulacak konu işte bu istisnadır. Adı geçen tanımın, sosyalizmden bir merkezî demokratik otoritenin eylemiyle daha iyi bir servet dağılımı sağlamayı amaç güden bir öğreti» olarak söz açtığı hatırlanacaktır.

Merkezî demokratik otorite deyimi bugünkü devlet anlamına gelirse, bir çok sosyalist merkezî demokratik otoritenin daha iyi bir servet dağılımını gerçekleştirme

aracı olduğunu ve bunun gelecek sosyalist toplumun temelini sağladığını kabul etmeyecektir.

Yirminci yüzyılın ilk dönemleri Devlet'e karşı gittikçe artan bir hoşnutsuzluğa ve Hegel'i izleyerek Devleti, her yeni toplumda egemenlik görevini yerine getirmek zorunda olan mistikçe ülküsel niteliklere sahip kaçınılmaz bir varlık sayan politik politik kurama karşı hoşnutsuzluğa tanık olmuştur. Bu görüşe karşı Devleti bir tüketicidir. Birliği, bireylerin ait olabildikleri bu türden bir çok birlikten biri sayan veya başka bir mekanizmayla kolaylıkla ıskartaya çıkarılabilecek ve değiştirilebilecek bir yönetim mekanizması olarak kabul eden kuramlar vardır. Genel istem bir efsane olarak bir yana bırakılır ya da her biri ayrı türden bir temsilî kuruluşta anlatım bulmak isteyen bir çok ayrı istemlere ayrışırken, bu ikinci görüş toplumun ihtiyaçlarına daha uygun gelecektir.

Savaş sırasında, Devlet denetimi deneyi Devlete karşı hoşnutsuzluğu gidermekten çok güçlendirmiştir. Kolektivist sosyalizm bile, görmüş olduğumuz gibi büyük ölçüde merkezî hükûmet düşmanlığından etkilenmiştir.

İki sosyalist okul, sendikalistler ve Guild Sosyalistler kolektivist devlete saldırmada öncülük yapmışlardır.

Bu iki öğretinin en eskisi olan sendikalizm, kolektivistler dengeyi ne oranda devlet lehine değiştirmişlerse, o oranda devlet aleyhine çevirmiştir. Bu yüzden, burada ilk kez ele alınmakla birlikte, sendikalistlerin değerli buldukları şeylerin çoğu, sosyalist öğretinin son gelişmelerinden tutarlı ve dikkatli bir biçimde yararlanmış olan Guild Sosyalistlerce özümlenmiş olduğundan, bizi uzun boylu uğraştırmayacaktır.

I. SENDİKALİZM

Sendikalizm hem bir sosyal öğreti veya sosyal örgütlenme kuramına, hem de bir eylem tasarısına verilen addır. Eylem tasarısı Marx'ın sınıf savaşı olarak adlandırdığı özel bir dönemdir ve amacı toplumun sendikalist örgütlenmesini gerçekleştirmektir. Bununla birlikte sendikalist eylem tasarısı dolaysız, kesin ve iyice belirlenmişken gerçekleştirmek istediği toplum durumu aşırı derecede bulanıktır. Bu belirsizliğe rağmen, genel tasarı bildirilmiş olmakla birlikte, ayrıntılar eksiktir.

Sendikalist liderleri etkilenmiş olduğu ileri sürülen özel felsefeyi ele aldığımız sırada göreceğimiz gibi çoğunluk kasıtlı olan bu belirsizliğin bir nedeni vardır.

Önce Sendikalist sosyal örgütlenme kuramını, ikinci olarak sendikalistlerin savunduğu eylem tasarısını, üçüncü olarak da sendikalizmin temelinde yattığı ileri sürülen felsefeyi ele alacağız.

A. Sendikalist Toplum Kuramı :

Sendikalizm, sendika örgütlerini yeni bir toplumun temeli ve kurucusu olarak kabul eden bir sosyal kuram olarak tanımlanabilir. Sendikalizm, kapitali hırsızlık sayan genel sosyalist görüşü benimsemesi, sınıf savaşı kuramını kapitalist toplumun temeli kabul ederek genişletmesi, özel üretim araçları mülkiyetini kaldırması ve yerine toplum mülkiyetinin konmasını önermesi anlamında, gerçekten sosyalisttir.

Bununla birlikte hem kolektivist sosyalizm hem de komünizme karşıt olan Sendikalizm esinini Marx'ın yapıtından çok Proudhon'dan almıştır. Proudhon'un Birlikçi (associative) Komünizm kuramı bir çok bakımlardan anarşistlerin savunduğu özgür gönüllü birlikler örgütüne çok benzeyen bir toplum tasarlar.

Fransız sendikacılığı Proudhon'un öğretisinden geniş ölçüde etkilenmiş, bu yüzden yerel ve otoriteye-karşı bir eğilim geliştirmiştir. Bu eğilim, sendika birimini, kapitalist Devleti izleyecek olan bir çeşit gönüllüler birliği sayar. Fransız sendikacılığının doğuşu olan sendikalizm ise temelindeki anarşizm sempatisini hiç bir zaman yitirmemiştir.

Sendikalizmle kolektivist Sosyalizm arasındaki ana ayrım, sendikalizm üreticilerin denetiminin önemi üzerinde ayak diremesindedir. Değer yaratan işçi, sendikaliste göre, toplumun deneticisi olmalıdır; yani sendikalistler, üretici olarak işçilerin yalnız ekonomik veya endüstriel alanda değil, aynı zamanda politik alanda da

denetimde bulunmaları, daha kesin d e n d i k t e, Devlet'le birlikte politik alanın bugünkü niteliğini yitirmesi ve görevlerinin, bir iş temeli üzerinde örgütlenmiş üretici kuruluşları tarafından ele geçirilmesi gerektiğini ileri sürerler. Bu bakımdan sendikalizm Guild Sosyalzmden ayrılır, çünkü Guild Sosyalizm sendikalizmle birlikte bütünüyle üreticilere aktardığı endüstri alanında Devlet'in müdahalesine karşı sendikalist tepkiyi paylaşırken, politik alanda ortak istemin ayrıca temsil edilmesi ihtiyacını tanımaktadır.

Toplumu yalnız bir tüketiciler örgütü saymaya eğilimli Devlet sosyalizmden doğan bir tepki olarak Sendikalizmin, üreticinin önemi üzerindeki ayak diremesinde bir başka aşırılığa yöneldiği görülür. Burada, «devriminin amacının insanlığı yalnız bütün otoritelerden değil aynı zamanda üretimin gelişmesine yardımcı olmayan her kurumdan kurtarmak» olduğunu kabul eden, sendikalist liderlerden Pelloutier karşımıza çıkar.

Sendikalistlerin Devlete ve buna bağlı olarak toplumda herhangi bir Devlet örgütüne karşıtlığı, kısaca aşağıdaki şekilde dile getirilebilir.

İlk plânda, biraz belirsiz olmakla birlikte, bir burjuva ve orta sınıf kurumu olan Devlet'e karşı düşmanlık duygusu söz konusudur. Devlet yalnız bugünün toplumunda kapitalist sömürme aracı olmakla kalmaz, aynı zamanda geleceğin toplumunda da, yapısı gereği bir orta-sınıf kurumu olacaktır. Devlet hizmeti insanları bürokratik ve günümüzün üretim sistemi içinde çalışanların ihtiyaç ve tutkularına yatkın olmayan bir duruma sokar ve Devletin varlığına dayanan her toplum sisteminde de aynı sonucu verir. Merkezî bir örgüt tek biçimliliğe, alışkanlığa, hayal gücü ve girişkenlik eksikliğine,

yerel gelişme ve girişkenliğin güven altına alınmasına götürür. Bu yüzden en iyi niyetli devlet bile, endüstrinin denetimini ele aldığında, gelişmeye düşman olacaktır. Devlet endüstri alanında bu sonucu doğurduğuna göre, diğer alanlarda da aynı sonucu doğurur. Kol işçilerinin ne istediklerini, orta sınıftan sivil görevliler değil, kol işçileri bilir. Bu yüzden endüstri örgütünü düzenlemek kol işçilerine düşer.

Bu orta sınıf karşıtlığı peşinden orta sınıf sosyalizmine güvensizliği sürükler. Sendikalizm kendisinin işçilerin ürünü olan tek sosyalist öğreti olduğunu ileri sürer.

Bütün diğer sosyalizm biçimleri zeki orta sınıf kuramcılarının zihninden doğmuştur ve kaynaklarına ihanet eder. Bunlar, işçileri, bir aydınlar grubunun iyi saydığı önceden düzenlenmiş bir takım toplumsal sistemlere uygun olarak yönetmek isterler. Bu yüzden, ancak işçilerin kendileri tarafından geliştirilen bir sistemin yeterince yansıtabileceği işçi ihtiyaçlarına uzaktırlar.

Ayrıca sınıf bilincini canlı tutmanın önemi de; aydınlar yatkın bile olsalar, devrimci ateşe düşman olmaları yüzünden, işçilerle orta sınıf aydınları arasındaki herhangi bir yakınlaşmayı engeller.

Üreticiler denetimi sistemi lehine, bu sistemin hem işçilerin özgürlüğünü, hem de endüstrinin verimini arttıracağı ileri sürülmüştür. Endüstri Sendikaların mülkiyeti ve denetimi altında olduğunda, buna katılan her işçi yönetimde de doğrudan doğruya söz sahibi olacaktır. Bu sistem, işçinin bir kaç yılda bir kendisi için seçmediği üç dört elverişsiz adayın en az elverişsiz olanına kendisini ulusal bir Parlamento'da şöyle böyle temsil etme olanağı vermek üzere oy kullanmaya çağrıldığı za-

manki durumuyla karşılaştırılırsa, iş hayatının her adımında, işçiye özlü bir demokrasi verdiği görülür. Bu sistemde, işçi, iş hayatında bir kişisel çıkarı bulunduğundan, işinden gurur duyacak verimi nicelik ve nitelikçe artacaktır.

Belirttiğimiz gibi bir sendikalist rejimde toplumun bir bütün olarak nasıl bir biçim alacağı konusunda ayrıntılı bilgi verilmemiş de olsa ulus hayatının ekonomik ve endüstriel örgütlenme yoluyla ilgili bilgiler vardır. Bununla birlikte sunulan çeşitli tasarıların ayrıntılarının bu tasarıların temelinde bulunan özel hareketlerin niteliğiyle değiştiği veya bu nitelikleri yansıttığı belirtilmelidir. Sendikalist düşüncenin en tipik öğretileri Fransız köklüdür. Okuyucunun, gelecek için önerilen toplum örgütünü daha iyi anlıyabilmesi için bugünkü Fransız sendika örgütüne burada birkaç paragraf ayırmak gerekecektir.

Sendikalizmi tanıtmada başlıca rolü oynamış olan kuruluş Fransız Genel İşkonfederasyonu (Confédèration Génèrale du Travail)'dur. Bu konfederasyon iki ayrı kuruluştan meydana gelmiştir. İlkin bu, yediyüz kadar sendikayı, yani aynı iş kolunda veya benzer iş kollarında çalışan işçi sendikalarını kapsamaktadır. Bu sendikalar 1884'de yasaya uygun br duruma gelmiş ve ilk olarak C. G. T. şeklinde 1895'de federe olmuşlardır. Fransız işçilerinin buna paralel ama biraz farklı örgütleri sendikalarla birlikte, kendiliğinden, çoğalmıştır. Bunlar İş Borsaları (Bourse du Travail)dır. Bir İş Borsası aynı bölgede yaşayan farklı iş kollarına bağlı işçileri içine alır. Görevleri üyelerine yerel bir İş Bulma Kurumu şeklinde yardımcı olmak ve genel olarak bölgesinde, iş haklarını korumaktır. 1893'de Borsa'lar bir İş Borsaları

Federasyonu (Féderation des Bourses du Travail) şeklinde birleştirilmiştir. Bu federasyon 1902'de C. G. T'ye katılmıştır. Bunun sonucunda yeni bir örgüt meydana gelmiştir. Bu örgütte her yerel sendika, bir kez aynı iş kolunda bu işkolunun çıkar ve ihtiyaçlarını temsil eden bir kuruluş şeklinde diğer işçi sendikalarıyla birlikte, bir kez de aynı bölgedeki genel çalışma borsasında bu özel bölgenin çıkar ve ihtiyaçlarını temsil eden bir kuruluş şeklinde aynı bölgedeki diğer işçi sendikalarıyla birlikte iki defa temsil edilir. Bu örgüt geniş ölçüde, yukarda adı geçen Pelloutier'nin yapıtıdır. Sendikalist bir politikanın benimsenmesine yol açan da odur.

Fransız sendikalistleri tarafından Devrim'den sonra tasarlanan toplum örgütlenmesi C. G. T'nin örgütüne göre biçimlenmiştir. Bütün yerel sendikalar hem bölgede bir iş bulma aracı hem de sendikacılık hareketlerinin merkezi halinde, bir Borsa şeklinde federe olacaklardır. Borsa bölgenin ekonomik ihtiyaçlarıyla ilgilenecek ve bu ihtiyaçların giderilmesi için komşu borsalarla işbirliği edecektir. Yani Borsa, bölgesindeki işlerin nitelik ve alanını ve diğer bölgelerin Borsalarıyla işbirliği yaparak da ithalât ve ihracatı belirleyecektir.

Fransız endüstri anlayışının sınırlılığını yansıtan bu aşırı yerel örgütlenme sistemi, yine de ortaya çıktığı her yerde, sendikalizmin tipik bir örneğidir. Belirttiğimiz gibi, sendikalizm Poudhon'un kuramlarından geniş ölçüde etkilenmiştir. Borsanın bir sosyal örgütlenme biçimi olarak benimsenmesinin Porudhon'un yerel birimler sisteminden esinlendiği şüphesizdir. Elbette ki endüstrinin daha geniş çapta örgütlendiği Büyük Britanya gibi ülkelerde bu bütünüyle elverişsiz olacaktır. 1919'da Lyon'da Sendikalist Kongreyi «Kara ve deniz ulaşımı, madenler,

su enerjisi ve kredi örgütleri gibi çağdaş ekonominin büyük hizmetlerinin ulusallaştırılmasını» istemeye ve ulusallaştırmayı, ulusal mülkiyetin ilgili kanatlara, yani birleşmiş üretici ve tüketicilere verilmesi olarak tanımlamaya sürükleyen belki de bu olgunun ve aynı zamanda tüketiciler adına önlemler koyma ihtiyacının kabulü olmuştur. Bu, kuramları sendikalizmin sonraki gelişmeleri üzerine göze çarpar bir etki yapmış olan Guild sosyalistlerce sık sık belirtilen bir ihtiyaçtır.

Sonraki gelişmelere rağmen toplum örgütünü en küçük endüstri birimlerine dayandırma eğilimi, tipik biçimiyle, bir çok sendikalist doktrinin özelliğidir. Bu, Amerika'daki bir sendikalist kuruluş olan «Industrial Workers of the World'»un bildirisinde ortaya çıkan ve sendikalizmle anarşizmin ortak kökünü gösteren bir ilkedir.

B. SENDİKALİZMİN YÖNTEMLERİ

Yukarda anlatılan Devlete karşı tutumdan beklenebileceği gibi, sendikalistler istedikleri toplumsal değişiklikleri başarma aracı olarak politik yöntemlere pek güvenmezler. Ulusal Parlâmentoya yeni seçilmiş emekçi sınıf liderlerinin devrimci ateşinin nasıl yavaş yavaş söndüğünün ve evrimci bir burjuva politikasının nasıl benimsendiğinin örneklerine özellikle Fransa'da sık sık rastlanır ve bu örnekler işçilerin yalnız kendilerine güvenmeleri gerektiği düşüncesini doğurur. İşçi millet vekili, sendikasını değil seçmenlerini temsil eder, bu yüzden de istese bile kendisini işçi dâvasına adayamaz. Şu halde işçi, Devlet'te gücü millet vekilleri ve temsilciler aracılığıyla değil, sendikasının gücü ile doğrudan doğruya elde etmeğe hazırlanmalıdır. Sendikalist her

yerde, ekonomik alanda gereğinde bir şiddet eylemi şeklinde yorumlamaya hazır olduğu bir dolaysız eylem politikasını temsil eder.

Bunun için sendikalizm ekonomik gücün her işin anahtarı olduğu ön yargısıyla işe başlar. Otoritesini Marx'dan alan bir ilke şeklinde benimsenen bu görüş, tutulacak yolla ilgili düşüncelerle güçlendirilir. İşçiler çeşitli politik görüşlere sahip olmakla birlikte aynı ekonomik çıkarlara sahiptirler. Bu yüzden endüstri alanında, politik alanda eksik olan bir dayanışma duygusu ile yüklüdürler. Aynı doğrultuda oy kullanmadıkları bir sırada, birlikte grev yapabilirler. Bir politik parti güçsüz bir devrim silâhıdır; dağınıktır, pek ender toplanabilir ve ortak istemi doğrudan doğruya yansıtamıyacak kadar geniştir.

Çeşitli nedenler yüzünden sendikalistler eylemlerini ekonomik alanda yoğunlaştırırlar; bu alanda ana silâhları grevdir. Daha fazla ücret, daha az çalışma saati ve hepsinden çok daha fazla denetim için, grevler hem kendiliğinden, hem de kendilerini aşan bir amacın araçları olduklarından yararlıdır. Kendiliğinden yararlıdır çünkü başarısızlıkla bile sonuçlansa bir yandan işçilere bir dayanışma duygusu, bir kendi kendini yönetme dersi, kendine güven kazandırırken aynı zamanda sınıf kavgasını güçlendirmeye ve ulusun, bir yanda mülksüzleştirilmiş proleterya, diğer yanda mülk sahibi kapitalist sınıf olmak üzere, iki düşman kanada ayrılması olgusunu aydınlığa çıkarmaya yarar. Bir araç olarak yararlıdır. Çünkü genel grev gücünün yaklaşmasına yardım eder.

Genel grevin, eninde sonunda bir silâh olarak Devrim'in gerçekleşmesine yol açacağı görüşü kısmen Fransız sosyalist yazarı Blanqui'den alınmıştır. Genel grev,

zorunlulukla, bütün işçilerin grevi değildir. Tersine, çok sayıda işçinin, salt kapitalist sisteme son verme amacıyla, grev yapacak kadar güçlü bir sınıf bilinciyle harekete geçecekleri beklenemez. Beklenen, ana endüstri kollarında çalışan yeterli sayıda işçinin kapitalizmi felce uğratmak üzere grev yapmasıdır. Çağdaş endüstride gittikçe artan karmaşıklık ve bağımlılık, bir işçi azınlığının bütün endüstriyi felce uğratmasını olanaklı kılarak, genel grevi hem daha kolay hem de daha etkili şekle sokmuştur. Sınıf bilincine sahip, yeterli sayısal güçte bir işçi azınlığı, zorunlu savaş noktasına getirilir getirilmez, genel grev ilân edilecek ve üretim araçları ele geçirilecektir. Bu, kapitalizmin sonu olacaktır.

Böyle bir genel grevin, işçilerin çoğunluğunun istemine aykırı bulunduğundan demokratik olamıyacağı görüşünün önemi yoktur. Çoğunluk kuralı doğması, bir burjuva boş inanı olarak reddedilir; ve hiç olmazsa geçiş döneminde bir azınlığın gücü elinde bulundurmasının ve geri kalan işçileri kendi kurtuluşlarına doğru götürmesinin zorunlu olacağı düşünülür.

Bu konuda sendikalistler Marx'ın öğretisinden ayrılır, bu öğretinin yeni bir yorumunu yaparlar. Marx'ın, evrim süreci boyunca kapitalist toplumun, sonunda proleterya'nın ayaklandığı ve işverenin elinden malını mülkünü aldığı bir aşamaya ulaşacağı kehânetinde bulunurken. aşırı bir iyimserliğe kapıldığını ileri sürerler. İşverenler sınıfları uğruna çarpışmaya Marx'ın sandığı kadar hazır olmayacaklardır; işçi ve patron ayrımı üzerinde, işçiler devrimci ruhu kaybedene kadar yüzlerce yoldan pazarlık edecekler, anlaşmaya çalışacaklar ve bu ayrımı belirsiz hale sokacaklardır. Bu durumlarda işçiler ellerindeki bütün olanaklarla sürekli bir saldırı po-

litikası benimsemeli ve uygulamalıdırlar. Grev en güçlü silâhları olmakla birlikte, kötü çalışmak, makineleri kırmak ve yapılmış işi bozmaktan tutun da, bütün kurallara kesinlikle ve harfi harfine bağlı kalarak işin durmasına yol açmaya kadar çeşitli sabotaj şekilleri vardır. Ayca boykot politikası ve işin sendika koşullarına uygun yapılmış olduğunu gösteren «label»(1), aşırı ve gereksiz bir dikkatle çalışarak çok az iş çıkarma anlamında aşırı dikkat (Ca'canny) yöntemleri de unutulmamalıdır.

Bütün bu yöntemler — «Co'canny» ve sabotajın bazı şekillerine, bazı sendikalist liderlerce, moral yıkıcı oldukları itirazı yapılmışsa da — eğitici yönleri bulunduğu ve genel grevi kolaylaştırdığı için uygulanabilir.

C. SOREL'İN FELSEFESİ

Şüphesiz genel grevin çok bulanık ve belirsiz terimlerle ele alındığı düşünülecektir, ama bu belirsizlik sendikalistlerin gelecek toplumun görünümünü çizmekten kaçınmaları gibi hesaplı bir davranıştır. Bu belirsizlik ve bu kaçınma, belki de kısmen, Fransız yazarı Sorel'in etkisinden gelmektedir. Sorel'in yapıtı politika ve felsefenin garip bir birleşimi tanınmış bir metafizik kuramın sosyal sorunlara garip bir uygulanımıdır. Gerçekte Sorel'in yapmış olduğu, herkesden önce Bergson'un karşı çıkacağı bir eylem akışını haklı çıkarmak için, sıradan bir sendikalistin pek güç anlıyabileceği, Bergson'un sezgi kuramını yardıma çağırmaktır.

19 yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın birinci yarısında, Fransa'da büyük ün kazanmış olan felsefeci Bergson, eylemlerimizin amaçlarının akılla değil sezgi ile belirlendiğini ileri sürer. Zekâmız istediğimizi nasıl yapabileceğimizi gösterir ama yapmak istediklerimizi be-

---

Label: Etiket.

lirlemede hiç bir rol oynamaz. Sezgi, yalnız yöneldiğimiz amaçları belirlemekle kalmaz, bir bütün olarak kavrayabildiğimiz kadarıyla evrenin yapı ve anlamını da kavrar. Ama sezginin bize verdiği görü tümüyle açık olmakla birlikte, ondan pay almayan birine somut ve akılcı deyimlerle açıklanamıyacak bir görüdür. Bir inanç edimi kadar akıl dışı olan, tümüyle özel ve kişisel birşeydir. Bununla birlikte bir dinsel inanç gibi, bu görüye sahip olan herkesi eyleme iter.

İşte Sorel'in genel grevi haklı çıkamada kullandığı, konuya akıcı bir yorum getirmekten uzak kuram, herşeyden önce metafizik gerçeği hayal ediş şeklimizi anlatmak üzere hazırlanmış, sezgi kuramıdır. Sorel'e göre işçilere ne genel grevin amacını, ne de nasıl bir yeni toplum getireceğini ayrıntılı şekilde anlatmak gerekmez. Bütün edimselliklerinin amacı olan yeni toplum hayalleri sezgisel olmalıdır. Yani akılcı bir eğitimle öğretilmemeli, akılcı bir kanı şeklini almamalıdır. Sorel'in dilinde genel grev — İsa'nın yeniden doğacağı umudu ilk Hristiyanlara nasıl güç kazandırdıysa — işçilere güç veren bir efsane olmalıdır. Ama efsaneyi akılcı biçime sokma kalkışmaları zorunlu olarak yanlış yola gider. Genel grevin değer ve amacını anlayabilmek için, «politikacı, sosyolog ve siyasal bilimciler arasında sık sık görülen tartışmalara son verilmelidir.»

Bu öğretinin iyi yanlarından biri Sorel'e, genel grevin yalnız eleştirisini değil tartışılmasını bile yersizlikle suçlama olanağı sağlayarak, bu kavramı dil uzatılmaz hale getirmesidir. Politik çatışmanın amacı için bundan daha iyi bir silâh bulmak güçtür. Genel grev konusunda geçerli olan, daha küçük ölçüde herhangi bir grev için de geçerlidir. Grevler, yaptığımız sezgisel yanının de-

rinliklerinde yatan etkenlerden doğduğu için, proleterya'da en derin, en soylu ve en dokunaklı duygular uyandırır. Genel grev bu duyguların tümünü düzenli bir görüş altında toplar ve bunun sonucunda, her birinin en yüksek şiddet derecesine ulaşmasını sağlar... Böylece dilin bize yeterli bir açıklıkla veremediği sosyalizm sezgisini, anlık şekilde algılanmış bir bütün olarak elde ederiz.

Bu öğretinin, sendikalist hareket üzerindeki etkisine aşırı değer vermekten kaçınmamız önemlidir; çünkü bu çok yazar, gerçekten de bu öğretiye aşırı değer vermişlerdir. Sıradan işçi ne bir Bergson'cudur, ne de sezgiden söz edildiğini duymuştur. Liderler arasında bile, Sorel'in büyük etkisi olduğu şüphelidir. Sendikalist hareket, dâvet edilmemiş bir savunucu olan Sorel'den zamanca öncedir. Sendikalizm bazı bakımlardan Sorel'in öğretisine karşıt bir eğilim de getirmiştir. Örneğin Sorel ve öğretisine bağlı olanlar sabotajı kabul etmezler: bu türden işlerle oyalanma, onlara işçinin devrime hazır olmadığı düşüncesini verir. Aynı zamanda Sorel'in öğretisinin, başka türlü yalnız bir sabırsızlık politikasına ve bir genel kışkırtma savunmasına benzeyecek bir politikayı yarı akılcı bir yolla haklı çıkardığını inkâr etmek boşunadır. Bu haklı gösterme sendikalist propagandanın sabırsız niteliğine uygundur. Sorel'in görüşünün önemli yanı, şimdilik grevin ötesinde hiç bir düşüncenin olmadığı ve hiç bir şey düşünmeğe de ihtiyaç bulunmadığı fikridir. Sorel bir yıkım politikasının zorunlu olarak bir umutsuzluk politikası olmadığını ve sendikalizmin böylesine elverişli bir öğretiyi anlamakta başarısızlığa uğramadığını göstermeğe çalışmıştır. Savaşı izleyen yıllarda, sendikalist propaganda, hem Fransa hem

de Amerika Birleşik Devletlerinde çok belirgindi. Yalnız savaştan beri çok az gelişme gösterdiği ve İngiltere'de çok sayıda yandaş bulamadığı hatırlanmalıdır. Doğal olarak uzlaştırıcı yapıda bir ırk arasında yayılabilmek için bu propaganda çok doktriner, çok aşırı ve çok mantıksaldır. İnançları açısından, aynı zamanda Devlet sosyalizmi ve sendikalizmden gelen, Guild Sosyalizm diye bilinen düşünce okulu, bu ülkede sendikalizmin kazanmış olduğundan daha çok yandaş kazanmıştır. Şimdi bu sosyalizm öğretisini ele alacağız.

. GUİLD SOSYALİZM (Lonca Sosyalizmi)

Guild Sosyalizmi üç bölümde ele almak uygun olacaktır. Önce arka planına bir göz atıp, sonra dayandığı genel ilkeleri ve yöneldiği amaçları anlatacak, sonunda da bu amaçlara ulaşmak üzere ileri sürdüğü yöntemleri kısaca gözden geçirerek konuya son vereceğiz.

A. GUİLD SOSYALİZMİN AKRAPLÂNI :

Guild Sosyalizmin tarihi bizi uzun boylu uğraştırmaz. Bu kökeni salt İngiliz olan bir kuramdır. İlk kez 1906 yılında «Guild Sosyalizmin onarımı» adlı yapıtın yayınlanmasıyla dikkati çekmiştir. Bu kitapta Penty, endüstride, orta çağın kendi kendini yönetme ilkesine dön-

meyi savunmaktadır. Bu ilkeye göre bağımsız bir loncanın üyesi olan sanatkâr çalıştığı araçların sahibidir. Üretimin türünü ve alanını da kendisi belirler. Penty'nin kanıtı, yarı duygusal yarı estetik temellere dayanır ve büyük ölçüde çağdaş üretim ve ticaret yöntemlerine karşı bir düşmanlıktan güç alır. Bu yüzden endüstriyi, bağımsız sanatkâr temeli üzerine kurma önergeleri bugün geçerli değildir; herhangi bir dönmede geçerli olduğu da şüphelidir. William Morris nasıl sosyalizmin ütopik dönemini yansıtıyorsa Penty'nin yapıtı da Guild Sosyalizm propagandasının utopik aşamasını gösterir.

Kuram 1909'dan önce kullanışlı bir nitelik kazanmamıştır. 1909 - 1912 yılları büyük iş sarsıntısı yıllarıydı. Bu önemde sendikaların önemi artmıştı. S. G. Hobson ve A. R. Orage gibi yazarlar tarafından «New Age» sütunlarında, lonca düşüncesinin şimdiki sendika temeli üzerinde çağdaş koşullara uydurulması gerektiği ileri sürülmekteydi. Bu yazarlar endüstrinin, kendisinden sendikaların türediği bir loncalar sistemi içinde toplanmış işçiler tarafından kendi kendini yönetmesini savunuyorlardı. 1912'ye doğru «lonca» fikri ilk kez, İngiliz işçi hareketinde belli bir güç haline gelmiştir. O zamandan beri bu fikrin etkisi, hareketi meydana getiren çeşitli örgütlerin istek ve amaçlarının en önemlilerinde görülmüştür. Bu durum özellikle, 1919 da Kömür Endüstrisi Komisyonundan önce hazırlanmış ve Guild Sosyalizmin ana özelliklerinden çoğunu içinde bulunduran, madenlerin ulusallaştırılması ve işletilmesi hakkındaki, madencilerin tasarısında görülür. 1915 başlarında, işçi hareketi arasında Lonca fikrini yaymak amacıyla Ulusal Loncalar Birliği kurulmuştur. İşçi kütleleri, bu propagandanın etkisine pek de kapılmadıkları halde, özellikle

gençler arasından bir çok işçi lider, bugün az çok Guild Sosyalizmin görüşlerini benimsemiştir.

Guild Sosyalistler, kütlelerin desteğini doğrudan doğruya istemek yerine, işçi hareketi içinde etkili kişilere kendi görüşlerini aşılamak için çalışan küçük bir aydın kuramcılar grubu olarak anlatılabilirler.

B. GUİLD SOSYALİZMİN İLKE VE AMAÇLARI :

Ulusal Loncalar Birliğinin yöneldiği amaçlar, toplumdaki diğer demokratik örgütlerle birlikte çalışan demokratik bir Ulusal Loncalar sistemi yoluyla, ücret sisteminin kaldırılması ve işçiler tarafından endüstride kendi kendini yönetimin kurulmasıdır. Bu amaçların temelindeki genel ilkeler, 2. ve 3. sü birincinin özel bir uygulanımı olan üç ilkeye indirgenebilir.

Bunlar, (1) fonksiyonel demokrasi ilkesi; (2) Endüstrinin, endüstride çalışan kafa ve kol işçilerinin ortak eylemi ile yürütülmesi gerektiği ilkesi; (3) Toplumda güç ve sorumluluğun, bireylerin toplum hizmetindeki görevlerinin önemine bağlı ve oranlı olması gerektiği ilkesidir.

(1) Fonksiyonel Demokrasi ilkesi politik kuram açısından çok önemlidir ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya değer. Bu ilke, Guild Sosyalist kuram konusunda pek ok yazı yazmış G.D.H. Cole tarafından işlenmiş ve gerek endüstri, gerekse politik örgüt sorunlarının çözümüne uygulanmıştır. Yalnız, kuramın politik ve yönetimsel alanlara uygulanımı, onun endüstriel yönünü benimseyen Guild Sosyalistlerin tümünce kabul edilmemiştir. Bu, şöyle açıklanabilir : herhangi bir kimsenin bir başka kimseyi temsil etmesi olanaksızdır. Bu yüzden geçmişteki bütün bu türden sözde temsilî kurumlar gerçek

anlamda temsil yeteneğinden yoksundur. Ama bir kimse komşularını temsil edemese bile, komşularının ortak isteklerini temsil edebilir. Böylece X, a, b, c gibi futbolcuların futbolcu olarak, Y, a, d ve e gibi yapı işçilerinin yapı işçisi olarak; Z, a, f, g gibi presbiteryenlerin presbiterye nolarak ortak yararlarını temsil edebilir; ama ister birlikte, ister ayrı ayrı ele alınsın ne X, ne Y, ne de Z'nin, a'nın bütün çıkarlarını, ya da başka bir değişle, a'nın kendisini temsil ettiği söylenemez. Bundan gerçek bir temsil şeklinin fonksiyonel temsil olması gerektiği ve kendisini seçenlerin istemini yansıtması anlamında, gerçekten demokratik olan kuruluşların, bireylerin çeşitli fonksiyonlarına bağlı kuruluşlar olduğu sonucu çıkar. Bu yüzden, demokratik bir toplum her biri özel bir istem ve amaçlar grubunu temsil eden, işbirliği halindeki fonksiyonel temsilî kuruluşların meydana getirdikleri bir şebeke olacaktır.

Bu temel üzerine kurulmuş bir fonksiyonel demokrasinin ne türden kuruluşlardan meydana geleceğini gözden geçirelim. Önce insanların aynı ülkede yaşadıkları için sahip oldukları çeşitli politik çıkarlar vardır. Bugüne kadar, politik kuramın tek uğraşısı olan bu çıkarlar vergiler, yasalar, dış saldırılara karşı korunma ve belli bir eğitim düzeyinin sağlanmasıdır. Bunlar belli bir coğrafya bölgesinde oturanların tümünü eşit derecede ilgilendiren ulusal işlerdir ve insanların bu konulardaki istemleri, bugünkü Parlâmento'dan farklı olmayan ulusal bir kurumda temsil edilir. Ayrıca gaz ve suyun, düzeni koruyacak bir polis gücünün ve minimum bir sağlık düzeyinin v.b.'nin sağlanması sorunları vardır. Bunlar insanların aynı bölgede oturdukları için ilgilendikleri konulardır. Şimdiki Yerel Otorite örneğinden yararlanı-

larak kurulmuş bir yerel bölgesel yapı, buna benzer konularda bireysel isteklerin dile getirilmesine elverişli bir örgüttür.

Ayrıca üretim sorunu da vardır: Bu sorun yeni bir temsil şekli gerektirmesi bakımından kendine özgü, özel sorunların doğmasına yol açar. Statü, iş koşulu, iş saati ,ücret ve verim sorunları, ancak bu amaçla seçilmiş işyeri ve fabrika komitelerince dile getirilen ortak isteme uygun olarak gereğince çözümlenebilir. Ama üretimin nitelik ve alanı, üretilen malların fiatı tüketiciyi de ilgilendirir. Bu yüzden üretici kurullarına danışmak üzere tüketici kurullarının varlığı da gerekir. Bu kurulların görevi, işyeri ve fabrika üretici komiteleriyle birlikte maliyet ve fiat sorunlarını belirlemektir.

Din ise ayrı bir alandır ve bu alanda bireylerin isteği sözünü ettiğimiz diğer çıkarlardan farklıdır.

Böylece merkezî ve herşeyi kapsayan Devlet fikriyle şiddetle çatışarak, fonksiyonel demokrasi kuramı, güçlerin ve görevlerin, çağdaş toplumun karmaşıklığı içinde insanın çeşitli çıkarlarını uygun biçimde dile getirebilecek belli sayıda örgütlere aktarılmasını savunur. Bu alanda geçerliğe sahipse bütün politik örgüt için de geçerli olması gereken bu özel demokrasi kuramının önce endüstri alanına uygulanmış olması bir tarihsel rastlantıdır. Guild Sosyalistlerin böyle bir uygulanımda bulunmalarının iki nedeni vardır. Önce, Marx'ın ekonomik gücün politik güçden önce geldiği görüşünü benimserler. Yani demokrasinin önce ekonomik alanda gerçekleşmeden politik alanda olanak kazanamıyacağı ve endüstri demokratik şekilde örgütlenirse, toplumun demokratik örgütlenmesinin bunu zorunlu olarak izleyeceğini ileri sürerler .İkincisi çağdaş endüstri öylesine karışık koşul-

lar içindedir ki, düzenli bir temel üzerinde yeniden kurulana kadar, sosyal hayatının hiçbir bölümünün sağlam kalması beklenemez. Yani Guild Sosyalistler, kapitalizmin yöntem ve ilkelerinin, endüstri alanında görünür bir şekilde yıkıldığını ve işçilerin bugünkü sistem içinde üretim düzeyini korumakta başarısızlığa uğramaları yüzünden, eninde sonunda kapitalizm yerine geçecek bir yapının kurulacağını ileri sürerler.

Bu yüzden Guild Sosyalistlerin fonksiyonel demokrasi kuramlarını endüstri alanına uygulamaları olgusu, kuramın politik ve sosyal alanlara uygulanamıyacağı anlamına gelmez. Tersine, fonksiyonel demokrasi ilkesinin yerel ve ulusal hükûmete de yayılabileceğini savunur ve endüstride uygulandıktan sonra bu uygulanımın yaygınlaştırılmasını önerirler.

2. ve 3. ilkeler : Endüstri alanına uygulandığında ilke şu şekli alır. Ana kamu hizmetleri ve ana endüstriler devletin elinde olmalıdır. (Buraya kadar Guild Sosyalist kolektivistle uyuşur) Ama, ulusallaştırma istenir olmakla birlikte endüstri sorunlarının yalnız endüstriyi kamu mülkiyetine geçirmekle çözümleneceği sanılmamalıdır.

Guild Sosyalistler bürokrasinin kötülükleri üzerinde önemle dururlar. Londra Vilâyet Meclisi, hattâ büyük Devlet Bakanlıkları gibi kamu kurumlarında çalışan işçilerin ücret ve koşullarının özel işlerde çalışan işçilerinkinden görünür bir şekilde iyi olmadığına dikkati çeker ve uzman bir Mülkî Hizmet yükümlüsünün kamuya ait bir endüstriyi becerikli bir şekilde yönetebilecek bile olsa işçilerin ihtiyaçlarına ilgisiz kalacağını ve aşağıdan gelen isteklere boyun eğmiyeceğini gösterirler. Şu halde endüstrinin gerçekten demokratik olabilmesi için aşağı-

dan örgütlenmesi gerekmektedir. Ustabaşı ve işletmeciler işçiler tarafından seçilmeli ve işçilere karşı sorumlu olmalıdırlar. Böylece endüstrinin yönetiminin denetlenmesi endüstrideki örgütlenmiş işçiler tarafından yapılmış olur. — Bu türden bir kontrol Lonca'da da vardı. —

Lonca şimdiki Sendika örneğine göre kurulmuştur ama iki önemli bakımdan sendikadan farklıdır. Önce, özel bir endüstri kolunda çalışan, ister kafa ister kol işçisi olsun, ayak işlerinde kullanılan çocuktan işletmeciye kadar, bütün işçileri içine alacak, ikinci olarak da ana görevi, üyelerinin çıkarlarını korumak değil endüstriyi devam ettirmek olacaktır.

Amaç ve kuruluşlarındaki bu ayrılıklardan, loncanın bugünkü eylemlerinin sendikaların eylemlerinden iki yoldan ayrılacağı sonucu çıkar.

a) Üyelerini kapitalist saldırılara karşı korumak sendika'ya düştüğünden, sendika tarih boyunca hemen hemen yalnız ücretleri yükseltmek ve iş saatlerini kısaltmak için çalışmıştır.

b) Denetim, işverenin elindeyken, sendikaların denetime katılma atılımlarının olumsuz nitelik taşımaları gerekecektir. Böyle bir atılım «bu yapılmalıdır», «bu şu şekilde yapılmalıdır» şeklinden çok «bu yapılmamalıdır» ya da «bu, bu şekilde yapılmamalıdır» demeye varacaktır. Bundan, sendikaların, yapıları gereği endüstrinin verimine karşı oldukları ev bu verimi engellemek istedikleri şeklinde yanıltıcı bir kavram doğar.

Uygulamadaki bu ayrılıkların; Lonca, kardeş bir toplumda barışçı amaçlarla kurulacakken, sendikanın düşman bir toplumda, savaşçı amaçlarla kurulmuş olmasından doğduğu açıktır. Savaş ve kendini savunma

için değil de barış ve üretim için kurulmuş, endüstrideki bütün işçileri içine alan ve üretimle ilgili bütün konuları denetiminde bulunduran bir sendika — yani Lonca şeklindeki bir sendika — doğrudan doğruya toplum için çalıştığı ve böylece üretici olarak işçilerin ortak istemlerini temsil ettiği için, üretimi kapitalist düzeyde tutabilmekle yetinmeyecek, daha da arttırıp iyileştirebilecektir. Bunu bugünkü şekliyle, endüstride engellenmiş ve boğulmuş olan sosyal hizmet itkisinden yararlanacağı için gerçekleştirebilecektir.

Guild sosyalistler, kurulmuş olduğu endüstride bir üretim tekeline sahip olan loncanın kamuyu kendi çıkarları için sömürmesini engellemek üzere hiç bir şey yapılamıyacağı saldırısına cevaplarında, kısmen, loncaların toplum hizmetinde çalışacakları olgusuna dayanırlar. Bu konuda ne derece haklı olduklarını ancak olaylar gösterebilir. Varlığı kabul edilen toplum hizmeti itkisi, uygulamada, özel kazanç itkisini yenecek gücü gösteremiyebilir; insanlar her zaman ve her işte, kamusal ruhtan önce, özel çıkar ruhu taşıyabilirler. Durum bu olursa, Guild Sosyalizm, daha büyük bir üretim tekeline sahip olduklarından, toplumu soyma olanakları kapitalistlerinkini aşan loncaların sömürme kargaşalığına gömülerek, yıkılacaktır. Yalnız Guild sosyalizmin böyle psikolojik bir sorun yüzünden yıkılması sosyalizmin bütün diğer şekillerinin de yıkılması anlamına gelecektir.

İnsanlar toplum çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün saymaya inandırılamadıkça, toplumun tek temeli ancak rekabet ve kâr üzerine kurulmuş olan şimdiki temel olabilir. İşaret ettiğimiz gibi bu soru, cevabı sosyalist öğretinin bütün şekillerine karşı tavrımızı belirleye-

cek olan en önemli psikolojik sorudur.

Guild Sosyalistlerin, tasarılarının geçerliğinin belli bir insan yapısı anlayışına bağlı bulunduğunu kabul etmekle birlikte, yine de Loncaların ürettikleri mallar için toplumu aşırı derecede yükleme eğilimine karşı bir denetim sistemi koyduklarını belirtmek gerekir.

Önce, Guild Sosyalistlerin üreticilerin denetimi konusundaki savları, endüstrinin bugünkü durumuna dayanır. Endüstrinin bir yandan ticarî ve bilimsel yönünden anlayan teknik uzmanlar tarafından, öte yandan malların yapımında edimsel olarak çalışan kol işçileri tarafından yürütülmesi gerektiğine inanırlar. Ama bu, ekonomik sürecin üretimin başlangıcından tüketimin sonuna kadar tümüyle denetim altında bulundurulması isteği değil, malların bugünkü üretim ve dağıtım süreçlerine yönelmiş bir dilektir. Fiat ve artık ürününün bölünümü sorunları doğduğu anda tüketicilerin çıkarları sorunu ortaya çıkar ve fonksiyonel demokrasi kuramına uygun olarak, tüketicilerin bu sorunlarla ilgili dilekleri, üretici loncaları ile işbirliği yaparak fiatları ve artık ürünlerin dağılımını belirleyecek Tüketici Kurullarında dile getirilmelidir.

Mr. Cole, bu türden sorunları çözümlerken, üç ayrı lonca tipiyle işbirliği yapacak üç ayrı tüketiciler kuruluşu kabul eder. Önce büyük ulusal endüstri ve hizmetler; madenler, demiryolları, kömür, deniz ulaşımı, v.d. vardır. Bu endüstri kollarında çalışan işçilerin içinde barındıran büyük ulusal Loncalarla görüşüp danışmak üzere, halkın görüş açısını yansıtan ulusal kuruluşlar meydana getirecek olan Devlet, bunlara sahip olmalıdır. İkinci olarak gaz, su, elektrik yerel ulaşım v.b. gibi Kamu hizmetleri vardır. Bunlar ulusal mülkiyetten çok

Belediyelerin mülkiyetine geçecek ve yerel otoritelerden farklı olmayan kurumlarda temsil edilen yerel tüketiciler, o bölgelerdeki hizmetleri yürütmekle yükümlü genel loncalarla bu sorunları tartışacaktır. Üçüncü olarak evlerde kullanılan malları üreten küçük endüstriler vardır. Bu malların, şimdi küçük özel mülk dükkânlar tarafından yapılan perakende dağılımı da bu sınıfa bağlı bir endüstri sayılabilir. Mr. Cole'e göre, bu endüstriler ulusallaştırılmayacak ve belediyelerin mülkiyetine geçmiyecektir. Cole, kooperatif hareketin bu endüstrilerin mülkiyetini alacağını ve hem bölgesel, hem de ulusal olarak seçilmiş kooperatif kuruluşların, fiatları belirleme ve dağıtımı düzenleme konusunda, Loncalarla pazarlığa girişebilecek Tüketici Kurulları olacağını ileri sürer.

Bu ve buna benzer yöntemlerle Guild Sosyalistler, çeşitli tüketici kurullarında temsil edilen tüketicilere, üretim koşullarını örgütleme ve üretimi denetlemeyle uğraşan işçilerin sömürmesine karşı yeterli bir engel koymaya çalışırlar. Loncaların toplumun zararına olarak aşırı kâr elde etme eğilimleri vergileme yoluyla kaldırılacaktır. İşin başında endüstri kollarına yüklenen ve Loncalar tarafından ödenen basamaklı vergi, kâr konusunda Loncalar arasındaki eşitsizliği giderecektir.

Böyle bir tasarının ortaya koyduğu sorunlar devletin konumu ve görevleridir. Bazı endüstri kollarının ulusallaştırılmasından söz etmiş ve ulusal korunma, yasa ve düzenin devamı, vergileme gibi konulara da, ulusal sınırlar içinde bulunan bütün vatandaşları temsil eden ulusal kuruluşların işi olarak dokunmuştuk. Ama bu kuruluşların yapısı ve bugünkü ulusal parlâmento ile ilişkileri konusunda çok az şey söylenmiştir. Bu konuda guild sosyalistler arasında görüş ayrılıkları vardır. Bir

çoğu guild sosyalist bir toplumun olacağı politik yapı konusunda, ister sert ister yumuşak olsun, bütün peşin kurallardan kaçınır. Bu yüzden Ulusal Loncalar Birliği, herhangi bir ülkede örgütlenme biçiminin, kendisini yaratan durumdan önce kesinlikle belirlenemeyeceğini ileri sürer. Bununla birlikte Birlik genellikle devlete karşı düşmanca bir tavır takınır ve onu, bugünkü şekliyle, «tüm kapitalist sınıfın işlerini yöneten bir yürütücü komite» sayarak Marx'ın öğretisini izler. Toplumda egemenliği elinde bulunduran devlete karşı bu düşmanlık toplumun guild sosyalist bir topluluğa dönüşmesi başarıldıktan sonra da devam eder. Devleti, üretici Loncalarla pazarlık edecek, ulusal bir temele dayanan kuruluşların temsil ettiği bir üreticiler birliği rolüne indirgeme eğilimi vardır.

Bununla birlikte diğer bazı guild sosyalistler, guild sosyalist bir rejimde ancak bugünkü devlete benzeyen bir kuruluşun yerine getirebileceği görevlerin bulunacağı görüşünü savunurlar. Üçüncü bölümde dile getirilen düşünceler hatırlanacak olursa bunların haklı olduğu görülür.

C. GUİLD SOSYALİSTLERİN YÖNTEMLERİ :

Sonuç olarak guild sosyalistlerin, böyle bir toplum kurmak için sovundukları yöntemleri kısaca gözden geçirmemiz gerekir.

Guild sosyalistler savundukları sosyalizm türünün uygulanabilirliğiyle övünürler. Sosyalist bir topluma geçişin, uygulamada, belli şiddet önlemleri olmadan gerçekleşemiyeceği anlaşılmış olmakla birlikte guild sosyalist bir kuruluşun salt evrimci bir süreç sonucu kurulamayacağı düşüncesi hiç bir kurgusal nedene dayanmaz. Guild sosyalizm bugünkü sendikaları temel alarak,

kapitalist toplumla sosyalist toplumu ayıran uçuruma köprü kurmaya çalışır. Sendikalar iki bakımdan bu durumun anahtarıdır. Önce bugünün sendikaları geleceğin loncaları olacaktır. İkincisi sendikalar geçişi gerçekleştirecek örgütlerdir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi yapıları açısından sendika ile Lonca arasında özlü bir ayrım yoktur. Bununla birlikte Sendikaların Lonca görevlerini üzerine almazdan önce iki bakımdan değiştirilmeleri gerekir. Sendikalar endüstrideki bütün işçileri kapsayacak bir duruma getirilmeli ve endüstrinin işleyişinde bazı denetim olanaklarını üzerine almalıdır. Bu yüzden guild sosyalist propaganda, geniş ölçüde, sendikaların yapı ve işleyişlerinde bu iki özlü değişmeyi sağlamaya yönelmiştir. Önce küçük büyük bütün sendikaları savunur ve sendikaların yapısını yatay örgütlenmeye karşı düşeyliğine, yeniden biçimlendirmeye çalışır. Bu düşey örgüt işletmecilerden ayak işlerinde kullanılan çocuklara kadar, bir endüstri kolundaki bütün işçileri kuşatır. Ayrı ayrı endüstri kollarındaysa bu yatay örgüt ayrı sayılabilecek işlerde çalışan işçileri kapsayacaktır. Bugün pek çok rastlanan bu türlü yatay birlikler veya sanat birliklerinin, geniş endüstri birliklerinden daha dar ve daha bölgesel bir görünüş kazanacağı açıktır.

İkincisi sendikalarda son bir kaç yıla kadar guild sosyalist propagandanın bir sonucu olarak, fabrikalarda düzen ve işletmecilik sorunlarına karışma eğilimi vardı. Daha savaşçı nitelikte olan sendikalar «uzlaştırıcı denetim» politikası adını alan bir politika izlemişlerdir. Bu politikanın amacı, kapitalisti mülksüzleştirmeksizin denetim görevlerini işçilere aktarmaktır ve iki belirgin yanı vardır. Birincisi Sendikaların bir fabrikadaki usta-

başı ve postabaşıların sendikalı işçiler tarafından seçilmesi, buna bağlı olarak da işçilerin ulaşamadığı ustaların değiştirilmesi gerektiği savıdır. Endüstrinin aşağıdan örgütlenmesi görmüş olduğumuz gibi guild sosyalist kuramın temel ilkelerinden biridir. Sendikaların, ustaların seçimini üyelerine bıraktığı durumlar az olmakla birlikte bir kaç defalık da olsa bu hakkın verilmesi, yine de işçilerin denetimi doğrultusunda önemli bir adım sayılmıştır. «Uzlaştırıcı denetim» politikasının ikinci önemli yanı Toplu Sözleşmedir. Savaş sırasında bir kaç defa, bir sendikanın bir işveren veya işverenler grubuyla yalnız verimin nitelik ve derecesini değil, aynı zamanda bir fabrika, dükkân veya işyerinde işçilere ödenecek ücretleri ve hizmet süresini belirleyen bir toplu sözleşmeyi de sonuçlandırabildiği görülmüştür. Böyle bir sözleşmeyle sendika belli bir evrim sağlar, işçilerin zorunlu denetimini düzenler, ustaların işe alınmasını ve işten çıkarılmasını denetler ve işverenden işyeri komitelerince işçilere dağıtılacak belli bir para alır.

Toplu sözleşme politikası bugüne kadar az bir gelişme göstermiştir. Ama işçiler işverene bu türlü bir iki sözleşme kabul ettirebilirlerse sonuç olarak değerli bir denetim deneyi elde etmiş ve kapitalist iş vereni yerinden etme doğrultusunda bir adım atmış olurlar.

Komünizm

III

KOMÜNİZM VE ANARŞİZM

Giriş :

Komünizm ve anarşizmi aynı bölümde ele alan bir yöntem bazı açıklamalara ihtiyaç gösterir. Komünistler Karl Marx'ın gerçek öğretisinin mirasçıları olduklarını ileri sürerler. Bakunin'in önderliğindeki anarşistlerse öğretinin önemli noktaları üzerinde Marx'ın ardıllarıyla çatışırlar. Bâle'de, 1869 da yapılan Birinci Enternasyonal'in dördüncü kongresinde bu ayrılıklar doruk noktasına ulaşmış ve 1872'de Anarşistler Marxist Enternasyonal'den kovulmuşlardır. İki kuruluş arasındaki karşıtlık, özce Devletin görevleri sorunu çevresinde yoğunlaşmış-

tır. Marx'ın Alman ve İngiliz ardılları, hiç olmazsa o zamanlar, sosyalist devrim tamamlandıktan sonra Devletin, bazı biçimlerde, alıkonmasını istemişler; öte yandan İtalyan ve Fransızlar, özellikle temsilî hükûmet mekanizmasına toptan inançsızlıkları yüzünden, Devleti bütünüyle tanımamışlardır. İstenmeyen anarşistler sonradan, Enternasyonal'in Marxist kurul'uyla ilişkilerini tümüyle kesen bir Federal Birlik kurmuşlardır.

Bununla birlikte, bu ilk ayrılıklara rağmen çağdaş gelişmeler bu iki düşünce okulunu yakın ilişki haline getirme eğilimi göstermiştir. Rus Başvekillerinin etkisi altında Komünizm aşağı yukarı salt bir yöntem felsefesi — yani kapitalizmden sosyalizme geçiş biçiminin yöntemi — niteliğini kazanmıştır. Anarşizm ise «geçiş»den sonra, toplumda geçerlik kazanacak ilkeleri ortaya koyar. Anarşistler kurulduğunu görmek istedikleri toplum tipi ve insanların izlemelerini istedikleri hayat yoluyla ilgilenmişler, komünistlerse bu türlü bir toplumun nasıl meydana getirileceği ve bu hayat biçiminin nasıl gerçekleştirileceği sorunuyla uğraşmışlardır. Yani komünistler araçlara, anarşistlerse amaçlara yönelmişlerdir. Konuyu bir başka yönden ele alacak olursak; bir çok komünist, anarşist toplu mülküsünü onaylayacak; öte yandan birçok anarşist, komünistlerin savunduğu yöntemlerin kendi ülkülerini gerçekleştirmek için de en elverişli yöntemler olduğunu kabul edecektir. En önde gelen anarşist yazar Prens Kropotkin «Anarşist Komünizm»in peygamberi olarak tanınır ve Prens Kropotkin'in, müdahaleci geçiş aşamasına karşı, sosyalist toplumun son durumu konusundaki düşüncelerin Modern Marxist kurama en yakın anlayıştır.

Bu bakımdan, komünizmle anarşizmi aynı bölümde

ele alırken, tek bir bütünün iki ayrı parçasını bir araya getirmiş oluyoruz. Komünizm konusundaki ilk bölümde, ikinci bölümün konusunu meydana getirecek olan toplum tipini gerçekleştirmek isteyen yöntem felsefesini tanıtlayacağız.

I. KOMÜNİZM

Komünizm çeşitli anlamlar taşıyan bir sözcüktür. Kimi zaman ilk Hıristiyanlarınki gibi mülkiyetin ortakça olduğu bir toplum kuramını gösterirken, kimi zaman da sosyalizmle anlamdaş olarak kullanılır. Komünizm aynı zamanda, beslenme, giyim, sağlık ve diğer hayat gerekimlerinin, ihtiyaca göre, özgürce dağıtıldığı bir sisteme verilen addır. Bununla birlikte, biz bu bölümde, yalnız Marx ve Engels'in 1847'de basılan Komünist Manifesto'sunda, komünizm sözcüğüne verilen özel anlam üzerinde duracağız. Çünkü bu anlam, diğer sosyalizm okullarından farklı, özel bir politik kuramı gösteren tek anlamdır.

Bu anlamda komünizm sözcüğü önce bir yöntem kuramdır; kapitalizmden sosyalizme geçişi sağlayacak ilkeleri ortaya koymaya çalışır. İki ana öğretisi de, sınıf kavgası ve iktidarın proleteryaya, devrim yoluyla, zorla geçişidir.

A. MARXCI KOMÜNİZM

Marx'ın yapıtının ana noktalarına önceki bölümde kısaca dokunmuştuk. Ama komünizmin temelindeki ilkeleri dile getirmek üzere söylenenleri özetlemek ve geliştirmek yine de zorunlu olacaktır.

Marx, kapitalizmin gerçek yapısında bulunan çelişmelerin sonucu olarak, kapitalizm çağının sona ereceğini ileri sürmüştür. Bu çelişmelerden en önemlisi, kapitalizmin, kendisini yaşatan artık değeri sağlayabilmek için,

sınıf bilincine sahip bir proleteryayı yaratmaya ve yoğunlaştırmaya zorlanmasıdır. İkincisi de, üretimin sürekli olarak arttığı bir çağda, halkın büyük çoğunluğunun mülksüz olması ve kapitalizm yıkılmadıkça bunların zorunlu olarak böyle kalacakları gerçeğidir. Proleteryanın, endüstri sisteminin gittikçe artan oranda ürettiği malları almak için yeterli satın alma gücü olmadığından, kapitalistler, üretimle iç tüketim arasındaki gittikçe artan fark yüzünden, dışarda yeni pazarlar aramaya, ve aynı zamanda, küçük kapitalisti yok eden ve ilgili malların tekelleşmesini sağlayan gittikçe genişleyen tröstler halinde birleşmeye sürüklenirler. Üretim arttıkça deniz aşırı pazarlar için rekabet de şiddetlenir, gelişmemiş ülkeleri sömürme ve egemenliği altına alma yarışı başlar ve kapitalizm, emperyalizmin dünya savaşı aşamalarından geçerek doruk noktasına ulaşır.

Son yılların olayları, çağdaş komünistlerce, Marx'ın öndeyilerinin kesinliğinin göze çarpar bir belgesi olarak alkışlanmıştır. Bunların, son olayları yorumlayış biçimleri şöyledir: Dünya savaşının kaynağı ekonomiktir. Üretim güçleri bugünkü sosyal örgütü yenmiştir. Bunun sonucu, toplumun denetleyemiyeceği oranda, mal üretiminde bulunulması olmuştur. Bu durumdan, bir mülksüz işçiler dünyasında, aylak zenginlerin, Emperyalizm kılığına bürünmüş olarak görünen yeni pazarlar için rekabetlerinin, kaçınılmaz şekilde savaşı doğurması sonucu ortaya çıkar. Örneğin Lenin Emperyalizmi «tekellerin ve malî kapitalin büyük etkiye ulaştığı, kapital ihracının önem kazandığı, uluslararası tröstlerin dünyayı parçalamaya başladığı ve en büyük kapitalist ülkelerin bütün yeryüzünü aralarında bölüştükleri gelişme aşamasındaki kapitalizm» olarak tanımlamıştır. Bu aşamada

kapitalizmin iç gelişmeleri yıkılmasına yol açacaktır. Kapitalizmin yarattığı proleterya sınıfı kendisini yaratan gücü yıkacaktır. Sayıca çoğalarak isteklerinde ayak direme yönünden daha da gelişerek, proleterya, ancak sömürücülerin mülksüzleştirilmesi, özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesi ve iktidarın savaşçı işçilerin eline geçmesi ile yetinebilir.

Proleteryanın bu ayaklanmasının benzerleri tarihte görülmüştür. Gerçekten de, şu veya bu zamanda toplumda egemen olmuş her sınıf, sonunda kendi egemenlik koşullarının meydana getirdiği bir sınıf tarafından yıkılmış ve baskı altına alınmıştır. Örneğin feodalizmin yarattığı brujuvazi, endüstrinin gelişmesi ve ticaretin yayılmasıyla feodalizmin yıkılmasına yol açmıştır. Yalnız tarihte benzerleri görülmekle birlikte, bir bakıma, bu ayaklanma tektir. Bütün önceki devrimler, bir sınıfın bir başkası tarafından baskı altına alınması ve bir azınlık iktidarın yine bir azınlık tarafından eel geçirilmesine yol açmıştır. Ama işçi sınıfının zaferi insanlığın kurtuluşunu da birlikte getirmektedir. Devrim bir sınıf temeli üzerinde gerçekleşmekle birlikte, devrimi izleyen toplum, sınıfların ortadan kaldırılması temeline dayanacaktır. Bu yüzden komünistler, yaptıkları savaşın görünüşte mal ve mülkten yoksun bir sınıf adına olmakla birlikte, gerçekte bütün insanlığın savaşı olduğunu kabul ederler. Görünüşte biraz kuru ve katı olan bir programın temelindeki kendini verme, kendini adama gücünü meydana getiren, işte bu, çıkarsız bir ülküyle sarlımış anlayıştır.

İnsanlığın kurtuluşu ve sınıfların ortadan kaldırılması, komünistin son amacı olmakla birlikte, bu amacın uzun bir süre gerçekleştirilemiyeceğine inanır. Proleter-

ya devrimi bu türlü bir ütopya'ya yol hazırlayabilir, ama bunu, bir mucize şeklinde, gerçekleştiremez. Bu yüzden Marx'ın beklediği ve komünistlerin benimsediği bir anlayış olan, iki ayrı devrimci gelişme aşaması düşüncesine verilir :

(1) İşçi sınıfının devlet egemenliğine dayanan geçici devrim aşaması,

(2) Devletin ortadan kalktığı bir komünist, sınıfsız aşama. Bu iki aşamayı ayrı ayrı ele almak doğru olacaktır.

(1) **Devrim Aşaması :** Komünistler, birinci bölümde tanıtılan evrimci sosyalistlerden, özce, devlette önemli değişiklikler olmaksızın, toplum yapısında hiç bir önemli değişmenin yapılamıyacağını ileri sürmeleri yönünden ayrılırlar. Geçmiş denemeler, özellikle 1871 Paris Komünü deneyi, işçi sınıfının kapitalist Devlet mekanizmasını kolayca ele geçiremiyeceğini ve bunu kendi amaçları uğruna kullanamıyacağını göstermiştir. Bugünkü Devlet mekanizması, temelce, devrimci amaçlara uygun değildir. Memurlarına güvenilmez; işlemleri verimsizdir; yapısı salt bir yönetici değişmesiyle değişemez. Kapitalist, üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulundurdukça, politik iktidarın işçi kanadı tarafından ele geçirilmesi pek az bir önem taşır, ya da büsbütün önemsizdir. Bu mülkiyet yüzünden kapitalistler her zaman, yasaya uygun bir işçi partisinin egemen olduğu bir Parlâmento'nun kendi endüstriel güçlerini zedelemeyecek türden yasalar çıkarmasını sağlama olanağı bulacaklardır. Böyle bir parti, kapitalistleri mülksüzleştiren ve mülklerini topluma aktaran yasalar çıkarmaya kalkışsa bile, onlar bu yasalardan sakınacak veya son çare olarak, ayrıcalıklarının korunması için savaşacak-

lardır. Büyük Britanya da, kapitalistlerin egemenliğini zedelemeyen İşçi Partisi'nin gücünün gelişmesinin, bu görüşü desteklediği kabul edilmiştir.

Bu bakımdan, yasaya uygun yolların ortadan kaldırılması, Devlet mekanizmasının yok edilmesi ve devrimci bir proleterya diktatörlüğünün ilân edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Çağdaş komünistler kapitalist sınıfın yıkılmasına eşlik edecek çatışmanın sertliğini ve acılığını belirtmekten kaçınmamışlardır .İşçilerin silâhlı şiddeti, yalnız kapitalistleri mülksüzleştirmek için değil, aynı zamanda onları yeniden canlandırmayı tasarlayan karşı-devrimlere direnmek için de gereklidir. Engels'in belirttiği gibi «Devrimde başarı kazanmış olan kanat, tepki gösterenleri korkuyla yola getirerek ilkelerini koruma zorundadır. Eğer Paris Komünü, burjuvaziye karşı silâhlı halkın gücüne dayanmamış olsaydı, yirmi dört saatten fazla ayakta durabilir miydi?

Böylece, burjuvazinin bütün üstün eğitim, disiplin ve askerî yetenek güçlerine sahip bulunduğu belirtilmiştir. Burjuvaların elinde savaş gereç ve donatımı için para vardır. Bu yüzden anlık bir devrimde gülkü elinden alınsa bile, burjuvanın bu güçleri kullanmaktan çekineceği umulmamalıdır.

Lenin, «Her ciddî devrimde, daha uzun yıllar sömürülenlerin sırtından geçinecek olan sömürücülerin, uzun, inatçı ve umutsuz direnmesi bir kural niteliği kazanır» der. «Sömürücüler, sömürülen azınlığın kararına, son bir savaşta bütün olanaklarını kullanmadan, hiç bir zaman boyun eğmeyeceklerdir. Bu yüzden kapitalizmden komünizme geçiş tümüyle bir tarihsel dönemdir.»

Bu dönemde, bugünkü burjuva Devleti yerine, Lenin'in «işçilerin yarı-devleti» adını verdiği kuruluş geçe-

cektir. Bu yeni Devlet, zorunlu olarak bir sınıf örgütü olacak ama devrimci işçi sınıfının bir temsilcisi olarak işleyecektir. Marx, «burjuvazinin direncini kırmak için, işçilere Devlete devrimci ve geçici bir biçim kazandırır» der. Buna göre, bu dönemde Devlet zorba ve otokratik olacak, zor kullanacak ve salt demokratik olmayacaktır. Yani Devlet, içindeki bütün kanatları temsil etmeyecektir. Tersine yalnız bir kanadı, proleteryayı temsil edecek ve burjuvaziyi baskıda tutabilmek için kesinlikle bu kanat tarafından kullanılacaktır.

Engels «Devlet, yalnız, devrimde karşı öğeleri zorla baskı altına almak için kullanılacak geçici bir kurum olduğundan, özgür, halkçı bir Devletten söz açmak saçmadır» der. «Proleteryanın Devlete ihtiyacı özgürlük açısından değil karşıtlarını baskıya almak içindir, özgürlükten söz etmek olanak alanına girdiğinde bu türden bir Devlet'de var olmaktan çıkar.»

Bu pasajlar, komünist hareketin ne ölçüde demokratik bir hareket olduğu veya olmadığı çok tartışılan bir sorun olduğu için buraya aktarılmıştır. Burada, geçici devrimci aşama söz konusu oldukça, demokrasinin genellikle kabul edilen anlamıyla, elverişli ve istenir birşey olarak görülmediğini belirtmek yeterlidir.

(2) **Devrim Sonrası Aşaması :** Burjuvaziyi baskı altına alırken, Devlet kendi yıkılışını da hazırlar, çünkü bu amacı başarana kadar gereksiz bir duruma gelir. Sınıf çıkarlarını geliştirmek üzere, sınıf temeli üzerinde biçimlenmiş bir örgüt olduğundan, sınıf ayrımlarını giderdiği anda Devlet'in varlık nedeni ortadan kalkar. Bundan sonra Devlet, Lenin'in deyimiyle, kamu hizmetleri için kurulmuş özgür ve istemli birlikler toplumuna yer vererek «kuruyacaktır». Gerçekte, anarşizmin amacı

olan tam özgürlük durumu bu toplumdur, ve ortaya çıkışı devrimci çağın sona ermiş olduğunu gösterir. Bu konuyu, bölümün ikinci yarısında daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

B. KOMÜNİST KURAMDA SON GELİŞMELER

Yukarda anlatılanlar Marx'ın öğretisinin, çağdaş komünistler tarafından belirtilen ve geliştirilen yönlerinin kısa bir özetidir. Birinci bölümde evrimci veya kolektivist sosyalizmin gelişimini izlerken, Marx'ın yazılarının, üzerine tümüyle farklı bir yöntem felsefesinin kurulabidiği farklı bir yorumdan etkilendiği görülmüştür. Son olayalr ve özellikle 1917 Rus Devrimi, Komünizme büyük bir pratik önem kazandırırken, kuramsal yönüne yeni gelişmeler getirmemiştir. Bu gelişmeler Marx'ın öğretisinden sapma şeklinde değil, öğretinin belli yönleri üzerinde durma ve bu yönlere diğer yönlerden daha fazla önem verme şeklinde ortaya çıkmıştır. Rus komünistleri Marx'ın yapıtına, özüne dokunmaksızın, özel bir dönüm kazandırmışlardır. Bunun bir sonucu olarak, son yıllarda komünistler «demokrasi» sorununa şimdiye kadarkinden çok daha fazla önem vermeğe başlamışlardır. Lenin'in yazılarının çoğu, özellikle de Kautsky'e ünlü cevabı, komünizmin ne derece ve ne anlamda demokratik olduğu sorununa ayrılmıştır.

Bu sorunun şimdiki önemini nasıl kazandığını anlamak için, bakışlarımızı, başlıca son yarım yüzyıldaki komünist hareketlerin tarihine çevirmeliyiz. 1889'da kurulan İkinci Enternasyonal, temelce salt marxistti ama Marx'ın ilkelerini savunan kuruluşların en az savaşçı olanlarından biriydi. İkinci Enternasyonal'ın anayasası, işçiler arasında, Birinci Enternasyonal zamanındakinden daha yüksek bir örgütlenmeden söz açmış, 19. yüzyılın

son otuz yılı ve 20. yüzyılın ilk on yılı, işçi örgütlerinin hem güç hem de sayıca büyük bir gelişmesine tanıklık etmiştir.

Ama örgütlenmenin güçlenişiyle birlikte, devrimci ruhta bir zayıflama ortaya çıkmıştır. Çağ, bir barış çağı, büyük bir endüstriel gelişme ve bolluk çağı olmuştur. Bunun sonucunda, mülk sahibi sınıflardan, Marx'ın yersiz kötümserlik peygamberliğini mahkûm eden tavizler büyük kolaylıkla elde edilmiş ve sosyalizme geçişin, işçi sınıfının gücünü yalnız seçimlerde kullanarak, yavaş yavaş ve barış yoluyla gerçekleşebileceği umudu benimsenmiştir. Yalnız bu umutlar yanıltıcıdır.

Dünya savaşından önce bile Marx'ın ilkelerinin daha savaşçı bir yorumuna dayanan sendikalist bir ayaklanma olmuştur. Dünya savaşı devrimci, enternasyonal sosyalizmi, edimsel ve gelişen bir güç olarak yeniden sahneye çıkarmıştır. Savaş, savaşçılara bir çok yönden yararlı olmuştur ama en büyük yararı, devrimci ve evrimci sosyalistler arasında, sosyalizmin bu iki kanadının bir daha aynı hareket içinde yer alıp alamıyacaklarını şüphe konusu yapmasıdır. Savaş insanları, sınıfa bağlılıkla, millete bağlılık arasında bir seçim yapmaya zorlamış, seçim bir kez yapıldıktan sonra da, olaylar kararlarından dönmelerini güçleştirmiştir.

Ulusa bağlılığın etkilediği kimseler, sosyalist inançları yüzünden güvenmedikleri Ulusal Hükûmetlerle en yakın ilişkiler kurmuş ve kendilerini, Enternasyonal'in kardeşleri olduğunu öğrettiği kimseleri öldürmek amacıyla işçileri , askere kaydolmaya yöneltme işine vermişlerdir. Bazı sosyalistler burjuva Hükûmetlerinde görev bile almışlardır.

Diğer yolu seçenler de olayların baskısı yüzünden

LENİN

kendilerini karşıt doğrultuda, aynı derecede uzakta bulmuşlardır. Bağışlanmaz bir saldırının kurbanları olarak gösterilen ulusları savunmayı reddettikleri için, çeşitli savaşçı devletler tarafından eza görmüş ve tutuklanmış; tutumları bütünüyle Devlet kavramının reddedilmesi doğrultusunda gelişmiştir. Savaş sırasında bir vatandaş bağlı olduğu Devleti, otoritesini tanımayarak veya hiç olmazsa başka bazı kuruluşların otoritesine öncelik tanıyarak, reddedebilir. Bu yol, devrimci sosyalistlerin tuttukları yoldur. Dünya savaşını Marx'ın öndeyilerinin gerçekleşmesi olarak gören devrimci sosyalistler, savaşçı işçi sınıfı hareketine bağlılıklarını ilân etmiş, ulusal ayrımları tanımamış ve üçüncü Enternasyonal'e yeniden bağlanmışlardı. Bu Enternasyonal, Rusya'da 1917 Devriminde iktidarı ele almış galip marxistler tarafından 1919'da Moskova'da toplanmıştır. Enternasyonalin en önemli edimlerinden biri, devrimci Marxisme'in ilkelerini yeniden koyan özenilerek hazırlanmış bir manifesto yayımlamak olmuştur. Ana noktaları açısından bu ilkeler, tanıtlamış olduğumuz Marx ve Engels'in ilkeleriyle aynıdır. Yalnız, yeni olan yan, savaşçı komünizmle, sıradan demokrasi anlayışı arasındaki zorunlu ayrımlara verilen önemdir.

Komünizm ve Demokrasi : Bu sorunu gözden geçirirken, kapitalist toplumla geçici devrimci Devlet ve bir gün bu geçici Devleti izleyecek toplum düzeni arasında çizilen kesin sınırlar dikkatle hatırlanmalıdır. Kapitalist toplum konusunda, komünistlerin tutumu, demokrasiye güvensizlik veya çoğunluğun yönetiminden hoşlanmamaktan çok, bugünkü koşullar altında demokrasinin bir gerçeklik olmadığı ve olamıyacağı inancına dayanır. İnsan kütleleri mülksüz kaldıkça, bireysel özgür-

lük ve insanların içinde yaşadıkları toplumun düzenini belirleme gücü konusunda söz etmek boşunadır. Emeğini en yüksek bedelini ödeyene satmaktan başka hiç bir çaresi olmadıkça, izlemek istediği hayat türüyle ilgili hiç bir etkin denetim kullanamadıkça, bireyin özgürlüğünden söz edilemez. Hükûmetin yapısı konusundaysa, biçimce ne kadar demokratik olursa olsun, toplumdaki güç merkezi hükûmet değil, endüstriel üretim araçlarını ellerinde bulunduran ekonomik güç sahipleridir. İşçilere bir sözde eğitim verilmesi, onları sömürücüleriyle eşit bir duruma sokmak yerine, işleri daha da kötüleştirir. Yarı eğitim görmüş bir proleteryanın varlığı, sömürücülere onların zincirlerini perçinlemek olanağını verir. Sömürücüler, bu gün de yaptıkları gibi eğitimi, basını ve kürsüleri denetleyerek, bu organları işçilerin zihinlerini uyuşturmak için kullanırlar, böylece zihinlerin kapitalizmin etkisine daha kolay kapılması sağlanmış olur. Bu bakımdan bütün propaganda araçları karşı kanatça denetlenirken işçi yığınlarının başarıya ulaşacağını ummak boşunadır. Bu, sınıf bilincine varmış bir azınlığın, çoğunluğun desteğine dayanarak harekete geçebileceği — Rusya'da savaşın yarattığına benzer — bir durum doğana kadar sürüp gidecektir. Komünistlerin kapitalizm çağına son vermek için bekledikleri durum budur. Komünistler, bir burjuva demokrasisi, yani burjuva sınıfına uygun görüşlerle yüklü bir demokrasinin bu sınıfı baskı altına alacağını ummanın boşuna olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Geçici proleterya diktatörlüğü aşaması konusunda durum biraz başkadır. Böyle bir aşama, işçi yığınları devamını istedikleri sürece devam edebileceği için, demokratik olacaktır. Ama bir bütün olarak halkın istek-

lerine egemen olma anlamında salt bir demokrasi olmayacaktır. Bir sömürülenler demokrasisi sömürenlerin gerçek istemini, bugünkü sömürücüler demokrasisinin sömürülenlerin gerçek istemini dile getirdiğinden fazla ortaya koyamaz.

Böylece, devrimci dönemden önce, salt demokrasi işe yaramaz sayılır, devrimci aşama için ise bu demokrasinin elverişsizliği kabul edilir. Komünistlerin kapitalizme karşı savaşta dayanakları, genel onayı sağlama olanağından çok, bir azınlığın azim ve enerjisidir. Birçoklarına bu, karanlık ve kötümser bir tasarı olarak görünebilir. Komünistler diğer sosyalistlerin çoğundan, kapitalizmle savaşın kaçınılmazlığına ve şiddetine inanmaları bakımından ayrılırlar. Bununla birlikte politikalarının zorunlu olarak bir umutsuzluk politikası olduğunu kabul etmeyi reddederler. Tersine, devrimci sosyalizmin, iflâs etmiş bir dünyada, biricik umut kaynağı olduğuna inanırlar. Kapitalizm yok edilene kadar savaşlar uygarlığı hızla darmadağın edecektir. Toplum, engelsiz kapitalizmin güçlerinni yıkıcılığı altında batana kadar, savaşlar savaşları, salgınlar açlığı izleyecektir. Her yeni savaş, barışçı sosyalizm ve liberalizmin kazanmış olduğu küçük kazançları yıkar; bunlar tehlike anlarında bir yana atılır ve yerlerini çıplak ve utanmaz bir tepki alır. Dünya, toplumun evriminde görevleri uzun bile sürmüş sayılan kapitalist uygarlığın kötülüklerinden kurtarılacaksa, bu kurtuluş ancak, zamanı geldiğinde kapitalizmi yıkmaya kararlı ve bunu nasıl yapacağını bilen sağlam ve azimli bir devrimci eliyle gerçekleşebilir.

Anarşizm

II. ANARŞİZM

Lenin de, komünistlerin çoğu gibi proleterya diktatörlüğü amacına ulaştıktan sonra Devlet mekanizmasının yıkılacağı görüşünü benimser. İşçi gücüne dayanan Devlet, sırası gelince ortadan kalkacak ve yerini «toplumun özgür örgütlenmesi» adını alan düzene bırakacaktır. İşte Anarşizmin savunduğu bu «özgür örgütlenmedir. Okulun baş temsilcisi Kropotkin bu ilkeyi «toplumun hükûmet olmaksızın düşünüldüğü bir varlık ve yönetim ilkesi ya da kuramı» olarak tanımlar. Böyle bir toplumda uyum, yasaya veya herhangi bir otoriteye boyun eğmekle değil, çeşitli meslekî ve mülkî gruplar arasında, üretim ve tüketim için olduğu kadar uygarlığın

sonsuz istek ve ihtiyaçlarının doyurulması için de kararlaştırılmış özgür anlaşmalarla sağlanır.

Böyle bir toplumun nasıl meydana getirileceği sorusuna Anarşizm cevap vermez. Bununla birlikte Krotopkin, anarşist toplum görüşünün uygulanması olanaksız bir utopia olmayıp, toplum içinde gelişmekte olan eğilimlerin çözümlenmesinden çıktığını ileri sürer. Bu savı, yaşamak için gerekli şeylerin sağlanmasının makine gücünün artmasıyla kolaylaştığı ve siyaset dışı amaçlarla kurulan birliklerin gittikçe çoğaldığı görüşüyle pekiştirir. Güç aldığı olgular şüphe götürmez olmakla birlikte, öngördüğü amaçlara doğru gidip gitmeyecekleri ve toplumun doğal evrimi sırasında — bir devrim karışıklığı bir yana — anarşist bir çizgi üzerinde gelişip gelişmeyecekleri şüphelidir. Kesinlikle ileri sürülebilecek tek şey otoriteye karşıt bir eğilimin varlığıdır. Bu eğilim, anarşizmin benimsenmiş olduğun «lokalizm»e uygun ve Marxist Komünizme özgü merkeziyetçilik anlayışına karşıdır.

Bu bölümde anarşizmi bir ülkü olarak ele alacak ve bu soruya Komünizm, anarşistlerin çoğunun kabul edeceği cevabı verene kadar, nasıl gerçekleceği sorusunu sormayacağız.

Anarşistler bireyin kişiliğinin ve bütün yeteneklerinin ancak anarşist bir toplumda gerçekleştirilebileceğini ileri sürerler. Kişiliğin böylesine bir gelişmesi her türlü dış baskının kalkmasıyla olanak kazanır. Birey ancak o zaman ilk kez gerçekten özgür olacaktır. Bu özgürlüğü nasıl kazanacağını sorduğumuzda, alacağımız cevap «her türlü otoriteden sıyrılarak»dır. Anarşizmin bireyi

kurtarmak istediği otorite türlerini ve bunu isteme nedenlerini bir bir ortaya koyacak olursak anarşizmin yapışı hakkında daha çabuk fikir edinebiliriz.

Anarşizmin bireyi kurtarmak istediği otorite kaynakları üç öbekte toplanabilir:

1 — Bir üretici olarak insanı kapitalistin boyunduruğundan
2 — Bir vatandaş olarak insanı Devlet'in boyunduruğundan
3 — Bireyler olarak insanı, örneğin mutlak güce sahip bir Tanrı gibi hipotetik ve metafizik varlıklardan doğan dinsel ahlâk otoritesinden kurtaracaktır.

Anarşizmin bu üçüncü yönü bu kitabın çerçevesini aşan ahlâkî sorular ortaya atmaktadır. Birinci soru ise Kapitalizmle ilgilidir ve alışılmış bir soru olduğundan üzerinde ayrıca durmayı gerektirmez. Burada ise, gerçek anlamda anarşizme özgü ikinci sorunu ele almakla yetineceğiz.

Hükûmet gerekli midir? : Ekonomik yönüyle anarşizm, anlatımını Kropotkin'in şöyle açıkladığı evrensel bir komünizm inancında bulur : «Herşey herkese aittir. Her kadın ve erkek gerekli nesnelerin üretimine paylarını katmaları koşuluyla, diğerlerinin ürettikleri herşeyden pay almaya hak kazanırlar.»

Burada hemen şu soru ortaya çıkar. «Payların adaletli şekilde dağılabilmesi için hükûmet gerekli değil midir?» Marxist komünistlerinkine karşıt olarak, anarşistlerin cevabı olumsuzdur. Onlar, Hükûmetin şimdiye kadarki baş görevinin bu payların adaletsiz şekilde dağıtılmasını sağlamak olduğunu ileri sürerler.

Otokrasi ve oligarşiler konusunda bu önermenin doğruluğu şüphesizdir. Bir veya birkaç kişinin yönetiminin, iktidardan herkesin eşit pay almasıyla uzlaşamıyacağı besbellidir. Ve bu, kuramca eşit mülkiyette uzlaşmasa da iktidarı elinde bulunduranlara dünya nimetlerinde dengesiz bir pay sağlamak için her zaman kullanılmıştır.

Bu önerme çoğunluk yönetimine dayanan temsilî hükûmet için geçerli midir? Anarşistler böyle olduğunu ileri sürerler, ayrıca onlar, yalnız bugünkü şekliyle değil gelecekteki herhangi bir biçimiyle de devletin gereksiz ve zararlı olduğu kanısındadırlar.

Bu kanının başlıca nedenleri şunlardır.

A. BUGÜNKÜ DEVLETİN GÜVENSİZLİĞİ :

Bugünkü şekliyle Devlet bir azınlığın, gerçekte herkese ait olan nesneler üzerinde adaletsiz tekellerini korumak üzere, kullandığı bir araçtır. Bu yüzden Devlet, bu tekellerin ortadan kaldırılması yolunda kullanılamaz. Bundan Devlet'in başka bazı örgütlerle değiştirilmesine kadar, kapitalizm ve özel mülkiyetin hiç bir zaman ortadan kaldırılamıyacağı sonucu çıkar. Kısası, Devlet bazı sosyalistlerin kabul ettikleri gibi, hiç bir zaman yeni bir toplum çağını başlatmak üzere kullanılmaz.

Bu yüzden anarşistler, yığınların yararına gibi göründükleri zaman bile, bugünkü hükûmet görevlerinin gelişimine, işçilerin, politik partilere bağlanması veya ulusal parlâmento seçimlerini kazanmasına karşıdırlar.

KRUPOTKİ

B. TEMSİLİ HÜKÛMET YANILGISI :

Yukardaki kanıtlar, yalnız bugünkü Devletler için değil, aynı zamanda olanaklı her Devlet kuruluşu için de geçerlidir. Çünkü otorite sahibi ulusal bir temsilî kuruluş olması Devlet'in yapısı gereğidir. Devlet ortaya çıkan her sorun için halkın istemine başvuramaz; eğer açıkça bir baskı rejimi değilse, ancak bir temsilî hükûmet aracılığıyla yürütülmelidir. Bu yüzden temsilî demokrasi kuramı, halkın, arzularını belli bir süre içinde yerine getirecek ve temsil edecek bazı kimseleri seçmesini gerektirir. Ama hiç bir kimse bir diğerini, hele bir insanlar kümesini tam anlamıyla temsil edemez. Önce karar verebilmek için gerekli bütün sorulara, yeterli cevap verebilecek bilgiye sahip değildir. Bir kimse ancak uğraştığı şeyleri bilir. Örneğin bütün işyerlerinde, işi yönetmeye en yetkili kişiler bu iş yerinde kendileri de işçi olarak çalışmış olanlardır. Temsilî hükûmet bu durumda ancak, her işi en kötü şekilde yapabilecek ve hiç bir işi iyi yapamıyacak politikacı, (mesleği bilginin yerine geçiren anlamında profesyonel) profesyonel hukukçu ve profesyonel din adamı ve işleri, insanın zayıf noktalarını geliştirmek olan ve bundan ekmek yiyen insan ilişkileriyle ilgili kimseler yetiştirir. Bu politikacılar, hiç bir özel etnoloji veya coğrafya bilgileri olmadan sınırlar çizecekler; hukukçular istem, amaç ve itki sorunlarını en kaba bir psikoloji bilgisiyle karara bağlıyacaklardır. Anarşizm kendisinin bir amatörler yönetimi değil, bir uzmanlar yönetimi olduğunu ileri sürer.

İkinci olarak ortak istem, Devletin çözümlemesi gereken sorunların her biri karşısında ayrı bir tavır alır. Temsilci, ya temsil ettiği kimselerin zararına olarak, karanlıkta çalışmalı, ya da ortaya çıkan her sorun için seçmenlerini toplayıp tartıştıktan sonra istemlerini dile getirmelerini sağlamalıdır. Ama bu sonuncu durumda görevi gereksiz hale gelebilir. Bu yüzden temsilî sistemin ya gereksiz olduğu ya da temsil etmediği söylenebilir. Ortak istemi güvenlik altına almanın tek yöntemi, ilgili halkı toplamak, toplantının tartışılan özel konuyla ilgili istemini dile getirmek üzere özel bir temsilci seçmek ve tartışılan konu hakkında halkın istemini ortaya koyduktan sonra temsilciliğine hemen son vermektir. Temsilcinin hiç bir durumda, temsilci seçildiği konu dışındaki konularla ilgili yasalar koymasına izin verilmemelidir.

Teklif edilen bu yöntem, temsilî hükûmetin gerekimine olan inancın reddine varır ve demokratları şaşkına çevirir. Bununla birlikte, bilgili toplumların ve iş adamlarının bir uzlaşmaya varmak ve uzlaşmalarını dile getirmek için kullandıkları bir yöntemdir.

C. İKTİDARIN SONUÇLARI :

İktidarı başkaları adına kullanmak en iyi niyetli kişileri bile bozar. Onları, bencil, küstâh, baskıcı, kendisini iktidara getirenlerin yararlarına karşı ilgisiz ve salt kendi çıkarlarını gözeten kimseler haline getirir. Politikacı kişiliği yüzünden değil, durumu yüzünden; bir insan olduğu için değil, politikacı olduğu için güçlüdür. Bu yüzden hiç bir kişi veya grup, diğer kimseler üzerinde yönetimsel otoriteye sahip olmamalıdır.

Güce dayanan hükûmeti ortadan kaldırmayı ileri sürenler, yerine insanlara gereksiz bir inancı koydukları saldırısına, anarşistlerin gerçekte bu inançtan çok şüphe ettikleri, cevabını verirler. Anarşistler insanın doğasına güvenmediklerinden, Kropotkin gibi «şu veya bu değersiz bakan, eğer kendisine iktidar verilmemiş olsaydı çok iyi bir insan olabilirdi» düşüncesiyle, insanı «yönetmeye» bırakmıyacaklardır.

Ama hükûmet etmeninin beslediği iktidar aşkı, ancak iktidarda bulunmakla doyurulabilir; iktidarın kullanılması ise kullanacak insanları gerektirir. Böylece Hükûmet, yapısı gereği, doğal durumda arkadaş olan insanları ayrı ve düşman uluslara; doğal durumda kardeş olan insanları ayrı ve düşman sınıflara ayıracak güçler kullanır. İç çekişmeler ve dış savaşlar, anarşist görüşe göre, Mr. Lowes Dickinson'un «Modern Symposium» undaki anarşist konuşmacının «Hükûmet baskı, yoksunluk, ayrılık, düzensizlik; anarşi, özgürlük, birlik, sevgi anlamına gelir.» demesi gibi, hükûmetin varlığı olgusundan doğar. Hükûmet korku ve bencillik üzerine, anarşiyse kardeşlik üzerine kurulmuştur. Silâhların baskısını üzerimizde duymamızın nedeni, kendimizi uluslara ayırmış olmamızdır. Yasaların koruyuculuğuna, kendimizi bireyler olarak soyutladığımız için sığınıyoruz.

D. DEVLET NEDEN GEREKSİZDİR?

Anarşistler devletin gereksiz olduğu savına, somut örnekler vererek güç kazandırırlar. Örneğin «Devlet Eğitim için gerekli midir?» diye sorar ve gereksiz olduğu cevabını verir. Eğer işçi kütlelerine kendilerini geliştir-

mek için yeterli zaman verilse, aralarından eğitime düşkün olanlar diğerlerini eğitmek isteyecekler ve en iyi eğitimi vermek üzere birbirleriyle yarışan gönüllü eğitim kurumları ortaya çıkacaktır.

«Devlet dış saldırılardan korunmak için gerekli midir?» Cevap yine olumsuzdur. Kropotkin «Devlet orduları saldırganlar tarafından sürekli olarak yenilgiye uğratılırlar, tarihsel olarak saldırılar, ancak Devletçe düzenlenmemiş kendiliğinden ayaklanmalarla püskürtülür.» der.

Devletin bireylerin güvenliğini sağladığı inancı da daha tutarlı değildir. Vatandaşı kötü niyetli kimselerden koruyacağına, bu kimseleri kendisi yaratır. Uyumsuz bir ekonomik sistemin doğurduğu yoksulluk yüzünden insanları suça iter, sonra da onları cezaevlerine atarak, hayatlarını namuslarıyla kazanmalarını engelleyip, suçluluklarını geleceğe de yansıtır.

Sanat, bilim ve iş hayatı gibi, içinde pek çok enerji taşıyan ve pek çok gelişmenin başarıldığı insan eylemleri konularına Devlet karışmaz, çünkü bu alanda insanların özgür eylemleri, klüp, akademi ve dernekler gibi özgür örgütlerde toplanır. «Royal Society» ve «British Association» gibi, bu türden eylemleri düzenleyen kuruluşlar, işleri yürütmek için baskıya değil, özgür işbirliğine bel bağlarlar.

Kropotkin tezini iş konusunda da doğrulamak üzere, uluslararası demiryolları trafiğini örnek verir. Madrid'den Moskova'ya gelecek bir yolcu, milyonlarca insan tarafından yapılmış demiryolları üzerinde, düzinelerle şirketin işlettiği trenlerde seyahat eder. Bu çok karışık işlemlerin, ilgili tarafların salt kendiliğinden çabalarının

sonucunda, yolcuya rahat bir gezi sağlamaları gerekmektedir. Baskının yerini özgür işbirliği, zorlayıcı düzenin yerini istekli anlaşma almıştır.

Özgür bir toplumun örgütü :

Artık, Devletin yerini alacak toplumun yapısına bu açıdan bakacağız. Devlet kalktığında düzenin nasıl korunacağı ve kamu işlerinin nasıl başarılacağı sorusunun cevabı şu olacaktır: Bu işlerin üstesinden, özel amaçlara ulaşabilmek için, özel olarak kurulmuş gönüllü birliklerle gelinir. Her iş veya ticaret, bütün katılmak isteyenler tarafından gönüllü olarak kurulmuş, kendi memurlarını seçecek, siyâsetini belirleyecek ve benzer kuruluşlarla özgürce işbirliği yapacak bir dernekçe yürütülmelidir. Düzenin her yerde bulunduğu, baskınınsa hiç bir yerde bulunmadığı birliklerin karmaşık bir şekilde birbirlerine geçmesi anarşist bir toplumun dokusunu meydana getirecektir. Çünkü, Mr. Lowes Dickinson'un da dile getirdiği gibi, anarşi düzen yokluğu değil, baskı yokluğudur.

Bu grup, birlik ve federasyonlar her türden, her dereceden ve her genişlikte olacak ve her çeşit amaç için kurulacaktır. Toplumda uyum, bu güçlerin ve etkilerin dengesinden doğacaktır.

Denge sözcüsünün kullanılması, bir anarşist toplumun durgun bir toplum, hareketsiz bir yetkinlik toplumu olduğu anlamında alınmamalıdır. Tersine toplumu meydana getiren, çeşitli özgür birliklerin etkileri sürekli olarak yön ve derece değiştirecek, böylece aralarındaki denge her an yeni bir düzen kazanacaktır. Ama ayrıcalı bir birliğin ve sınıfın bulunmadığı bir devlet, bir der-

neği bir diğerinin zararına olarak korumadığı zaman; böyle bir dengeye ulaşmak şimdikinden çok daha kolay olacaktır. Gönüllü birlikler, insanların ortak amaçlarını gerçekleştirmek üzere, bazıları görevsel bazıları da mülkî temeller üzerinde meydana gelecekler ve bugün Devletin tekelinde bulunan bütün işleri yerine getirecekl:rdir. Çağdaş bir terminoloji benimsemek gerekirse, anarşizm görevsel ve mülkî merkez dışıcılık yönündeki ilk ve öncüa tılımdır. Toplumun yapısını köyün veya işyerinin en küçük birimi üzerine oturtur ve sosyal organizmanın geri kalan kısmının bu temel birim üzerinde geilşeceğine inanır. Gelişme her zaman en yalından en karmaşığa doğru giden bir gelişme olacak, en yalın ve en küçük grup, bugünkü gibi en önemsiz sayılacağı yerde, anarşizme göre bütün yapının kendisine bağlı bulunduğu çivi gibi en önemli grup halini alacaktır.

Yararların düzenlenmesi, çatışmaların önlenmesi ve çeşitli gruplar arasında iyi niyetin sağlanmasıyla kim uğraşacak sorusunu sorduğumuzda, alacağımız cevap, halk gerçek anlamda eğitildiği, fakirle, zengin arasında çatışma doğuracak eşitsizlik ve bu çatışmayı körükleyen tekelcilerin Devletçe korunması ortadan kalktığı zaman, çıkarların pek seyrek çatışacağı ve uyumsuzluk durumlarının pek az görüleceği yolundadır.

Atılımları Hükûmetin baskısı tarafından yıkılmayan ve yararları Hükûmet müdahalesiyle bozulmayan insanlar özgürce gelişecek ve toplumsallık duygusu özgür ve tam bir gelişmeyle, o zamana kadar hayal edilemeyen bir kapsama ulaşacaktır. Düşmanlık doğuran rekabettir. Rekabet ortadan kaldırıldığında, insanların doğal yakınlığı, her yabancı grubu korkulacak bir rakip

veya yenilmesi gereken bir düşman olarak görmek yerine, işbirliği arayan ve bekleyen bir kardeş topluluk olarak gördükleri zaman, gelişecek ve derinleşecektir.

Özgür anlaşma ve özgür birleşme ilkesinin doğal bir toplum gruplaşması yaratacağı ve Hükûmet adamlarınca zorlanmış olan, yapma gruplaşmalarla karşılaştırıldığında bu doğal gruplaşmanın, —eğer umulmadığı halde çıksa bile— kavga ve çekişmelerden zarar görmeyecek kadar uyumlu, doyurucu ve etkili olacağı ileri sürülür.

Fourier, «Çakıl taşlarını toplayıp bir kutuya koyun ve sallayın; taşlar herhangi bir kimsenin ne kadar istese meydana getiremiyeceği kadar uyumlu bir mozayik meydana getirirler.» der.

Bu sözler, Anarşist toplum görüşünün kısa ve zorunlu olarak bulanık bir taslağıdır. Zorunlu olarak bulanıktır, çünkü kuram yalnız taslak halindedir. Bütün aşırı görüşlerde olduğu gibi, tutarlığı ve akla yakınlığı da yalınlığından gelir. Yalnız, bu akla yakınlığın, anarşistlerin bu çekici taslağın ayrıntılarını vermekteki yetersizliklerinden gelen yanıltıcı bir akla yakınlık olmasından da korkulur.

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI

ROMAN DİZİSİ :

Dolce Vita — TATLI HAYAT

Fellini — Lo Duca

Çeviri : Sabiha Serim
160 Sayfa, 5 Lira

★

ÇİRKİN AMERİKALI

Lederer — Burdick

ÇeÇviri : S. Türker
280 Sayfa, 10 lira.

★

N A T A C H A

A. Rovbe Jansky

Çeviri : Beyhan Solmaz

160 Sayfa, 5 Lira.

★

SAVAŞ ÇAĞI UMUT ÇAĞI

Oya Baydar

176 sayfa, 6 lira.

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI

BİLGİ DİZİSİ :

DÜNYA HÜKÜMETİ C.I.A.

Fenley - Wecker

Çeviri : Sabiha Serim

64 sayfa, 3 lira.

★

POLİTİKA VE ÜNİFORMA

Charles de Gaulle

Çeviri : Oya Sencer

32 sayfa, 2 lira.

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI

HİKÂYE DİZİSİ :

DARAĞACINDAN RAPOR

(Çekoslovak Hikâyeleri)

Çeviri : Sabiha Serim

64 sayfa, 3 lira.

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI

ŞİİR DİZİSİ :

RUS OZANLARI

Çeviri : İlker Kesebir

48 sayfa, 3 lira.

★

Y A S A K

Sennur Sezer

48 sayfa, 3 lira

★

ŞİİRLERLE SİNEMA

(Antoloji)

48 sayfa, 3 lira

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI

SİNEMA DİZİSİ :

SEVMEK SENİ

Cengiz Tuncer

(Senaryo)

48 sayfa, 3 lira

Hazırlanmakta Olan Eserler :

DİLGİ DİZİSİ :

TOPRAK REFORMU

Oya Sencer

Muzaffer Sencer

7.5 lira

★

KÖY SOSYOLOJİSİ

Muzaffer Sencer

5 lira

Hazırlanmakta Olan Eserler :

ŞİİR ve HİKÂYE DİZİSİ :

YUGOSLAV OZANLARI
48 sayfa, 3 lira

★

YUGOSLAV HİKÂYELERİ
48 sayfa, 3 lira

★

ÇEK OZANLARI
64 sayfa, 3 lira.

★

BULGAR OZANLARI
48 sayfa, 3 lira

★

BULGAR HİKÂYELERİ
64 sayfa, 3 lira

★

KORKU

Hakkı Özkan'ın Hikâyeleri
64 sayfa, 3 lira

Hazırlanmakta Olan Eserler :

ROMAN DİZİSİ :

KADINLAR BARAKASI

T. Torres

Çeviri : Sabiha Serim

6 lira.

Ve ayrıca

Son yılların en iyi filminin romanı.

SOSYALİZM
SENDİKALİZM
KOMÜNİZM
ANARŞİZM

Günümüz Türkiyesinde tartışılan ve henüz kesin ayrımları açıkça ortaya konmamış olan çeşitli çağdaş politik düşüncelerin çizgileriyle özetlenmesi niteliği taşıyan bu kitabın Türk aydınlarının görüşlerine bir aydınlık getireceği ve kavramların yeterince tanımlanmamış olmasından doğan çatışmalara bir çözüm yolu sağlayacağı kanısındayız.

Modern politik kuramları peşin yargılara dayanmadan güdümsüz bir tutumla ele alan bu inceleme Türk kamu oyunda bir boşluğu dolduracaktır.

5 Lira